

GLOBAL DIALOGUE

13.1

3 numere pe an în mai multe limbi

Despre sociologie cu
Brigitte Aulenbacher
și Klaus Dörre

Breno Bringel
Carolina Vestena
Vitória Gonzalez

Al XX-lea Congres Mondial
ISA de Sociologie

Sari Hanafi
Anahí Viladrich
Geoffrey Pleyers
Rosana Pinheiro-Machado
Tatiana Vargas-Maia

Pluriversul și tranzițiile
socioecologice

Maristella Svampa
Alberto Acosta
Enrique Viale
Breno Bringel
Miriam Lang
Raphael Hoetmer
Carmen Aliaga
Liliana Buitrago
Vandana Shiva
Mónica Chuji
Grimaldo Rengifo
Eduardo Gudynas
Lesley Le Grange
Christelle Terreblanche
Cormac Cullinan

Perspective teoretice

José Maurício Domingues

Secțiune deschisă

- > **Provocările științei deschise**
- > **Un concept sudic pentru sociologii multiple**
- > **Sociologia latino-americană
și criza civilizației contemporane**
- > **Brazilia fracturată**
- > **Iran: acesta nu este un protest, ci o revoluție**

MAGAZINE



International
Sociological
Association
isa

VOLUMUL 13 / NUMĂRUL 1 / APRILIE 2023
<https://globaldialogue.isa-sociology.org/>

GD

Este o mare plăcere să vă urez bun venit la toți în acest prim număr al anului 2023, primul pentru noua noastră echipă editorială de la *Global Dialogue*. La sfârșitul anului 2022, am fost încântat să aud de la Eloísa Martín, vicepreședinte ISA pentru publicații, despre numirea mea ca nou editor. Echipa de redacție anterioară, condusă de Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre, a asigurat o tranziție lină. Doresc să le mulțumesc lor și asistenților lor de redacție, Raphael Deindl, Johanna Grubner, Walid Ibrahim și Christine Schickert pentru sprijinul și munca fantastică de-a lungul ultimilor ani. Profesorii Aulenbacher și Dörre vor rămâne implicați, alături de redactorul fondator Michael Burawoy, ca redactori consultanți. Fără îndoială, acest lucru va fi crucial în potrivirea istoriei în curs a proiectului cu schimbările necesare.

Redactorul nostru șef, Lola Busuttill, care a lucrat cu *Global Dialogue* încă de la începuturi, a fost cea mai bună garanție pentru o tranziție sigură a noii echipe. Sprijinul ei este fundamental alături de cel al lui August Bagă, Toffa Evans și echipa numeroasă și dedicată de redactori regionali.

Global Dialogue a crescut impresionant de la lansarea sa în 2010. A început ca un buletin informativ cu un format artizanal și un domeniu relativ limitat. În puțin peste zece ani, a devenit o revistă publicată în peste 12 de limbi, cu un număr impresionant de colaboratori la nivel mondial, făcând posibil ca sociologii din toate regiunile lumii să aflu mai multe despre alte realități, rezultatele cercetărilor și a preocupărilor legate de lumea contemporană.

Această activitate semnificativă trebuie consolidată și extinsă. Am identificat trei provocări principale pentru dezvoltarea în continuare a *Global Dialogue* în anii următori: construirea sociologiei publice și globale din ISA, dar și dincolo de ISA, reorganizarea și asigurarea stabilității secțiunilor editoriale ale *Global Dialogue* și redefinirea strategiilor de comunicare și diseminare.

Am multe idei pentru fiecare dintre aceste provocări, dar înainte de a le implementa, vreau să aud de la voi. În acest scop, de acum și până la cel de-al XX-lea Congres Mondial de Sociologie ISA de la Melbourne, din luna iunie, voi deschide un dialog în cadrul comunității ISA, cu ajutorul redactorilor mei asistenți, Carolina Vestena și Vitória Gonzalez. Ambii sunt tineri geniali și oameni de științe sociale la nivel mondial, cu experiență editorială și un angajament larg față de sociologia publică. Carolina are sediul în Kassel, Germania, și Vitória în Rio de Janeiro, Brazilia.

Acest număr se deschide cu un interviu cu foștii redactori, Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre, în care ne explică modul în care se regăsește sociologia publică în agendele lor de cercetare, dar ne vorbesc de asemenea despre provocările lor ca redactori ai *Global Dialogue*, dar și despre perspectivele lor în a avansa într-o sociologie globală.

Prima secțiune de materiale reunește diferite texte cu privire la următorul Congres ISA din Australia. Sari Hanafi prezintă câteva dintre

subiectele sale centrale, iar Anahí Viladrich reflectă asupra momentului actual de tranziție între formatele online și cele de tip față în față. Geoffrey Pleyers, la rândul său, discută unele dintre principalele provocări cu care se confruntă astăzi sociologia globală și rolul ISA în abordarea acestora. Rosana Pinheiro-Machado și Tatiana Vargas-Maia preiau una dintre temele centrale ale Congresului, autoritarismul contemporan, explorând de ce avem nevoie de un nou cadru pentru a studia extrema dreaptă contemporană.

A doua secțiune de materiale urmărește să ofere vizibilitate unui efort global colectiv organizat inițial de Ashish Kothari, Ariel Salleh, Arturo Escobar, Federico Demaria și Alberto Acosta: dicționarul post-dezvoltare Pluriverse. Printre colecția captivantă de materiale, am decis să publicăm texte scurte ale unor activiști și intelectuali proeminenți care reflectă potențialul unui dialog global pe teme precum alternativele la dezvoltare (Vandana Shiva), premisa de a trăi bine (Mónica Chují, Grimaldo Rengifo și Eduardo Gudynas), Ubuntu (Lesley Le Grange), ecofeminismul (Christelle Terreblanche) și drepturile naturii (Cormac Cullinan). În plus, membrii Pactului Ecosocial și Intercultural al Sudului (Maristella Svampa, Alberto Acosta, Enrique Viale, Miriam Lang, Raphael Hoetmer, Carmen Aliaga, Liliana Buitrago și eu însumi) semnează un text despre geopolitica tranzițiilor eco-sociale, punând la îndoială modul în care tranzițiile ecologice hegemonice ale actorilor dominanți din Nord pot modela un nou tip de extractivism verde, care agravează datoria ecologică, potențează colonialismul verde și extinde zonele de sacrificii în Sudul Global. Alternativele la acest scenariu sunt, de asemenea, un punct central al secțiunii de față.

În secțiunea teoretică, José Maurício Domingues se întreabă dacă lumea post-pandemică a dus la apariția unei noi faze a modernității. Analiza sa istorică și sociologică a unor tendințe de dezvoltare a statului, economiei și a politicilor sociale ne ajută să depășim interpretările pripite care decurg din pandemie.

Nu în cele din urmă, Secțiunea Deschisă reunește trei articole care introduc provocări diferite pentru sociologia contemporană. Fernanda Beigel discută despre modul în care științele sociale se confruntă cu imperatiile științei deschise pentru a deschide rezultatele și procesul cercetării științifice. Mahmoud Dhaouadi susține un concept sudic pentru multiple sociologii. Iar membrii Asociației Latino-Americane de Sociologie (ALAS) trasează un diagnostic al crizei civilizaționale contemporane și al rolului sociologiei în această regiune. Încă două texte abordează în mod specific realitatea braziliană și iraniană. În primul, Elísio Estanque și Agnaldo de Sousa Barbosa susțin că este necesară o interpretare dincolo de termenul scurt pentru a înțelege polarizarea actuală a Braziliei. Al doilea text, publicat sub pseudonim pentru a proteja viața autorului său, oferă o analiză a mobilizărilor recente din Iran. Nu putem normaliza aceste situații și nici nu putem rămâne tăcuți în fața autoritarismului rampant. *Global Dialogue* va continua să se angajeze în analiza sociologică riguroasă, luând în același timp poziție împotriva nedreptăților globale! Suntem pentru un internaționalism reinnoit! ■

Breno Bringel, redactor *Global Dialogue*

> **Publicația *Global Dialogue* poate fi găsită tradusă în mai multe limbi, pe [website](#).**

> **Propunerile de articol se trimit la adresa: globaldialogue.isa@gmail.com.**

> Echipa editorială

Redactor: Breno Bringel.

Redactori asistenți: Vitória Gonzalez, Carolina Vestena.

Redactor asociat: Christopher Evans.

Redactor-șefi: Lola Busuttil, August Bagà.

Consultanți: Michael Burawoy, Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Consultant media: Juan Lejarraga.

Redactori consultanți:

Sari Hanafi, Geoffrey Pleyers, Filomin Gutierrez, Eloísa Martín, Sawako Shirahase, Izabela Barlinska, Tova Benski, Chih-Jou Jay Chen, Jan Fritz, Koichi Hasegawa, Hiroshi Ishida, Grace Khunou, Allison Loconto, Susan McDaniel, Elina Oinas, Laura Oso Casas, Bandana Purkayastha, Rhoda Reddock, Mounir Saidani, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Nazanin Shahrokni.

Redactori regionali

Lumea arabă: (Tunisia) Mounir Saidani, Fatima Radhouani; (Liban) Sari Hanafi.

Argentina: Magdalena Lemus, Juan Parcio, Dante Marchisio.

Bangladesh: Habibur Khondker, Khairul Chowdhury, Bijoy Krishna Banik, Abdur Rashid, Sarker Sohel Rana, Md. Shahidul Islam, Helal Uddin, Masudur Rahman, Yasmin Sultana, Ruma Parvin, Sharmin Akter Shapla, Saleh Al Mamun, Ekramul Kabir Rana, Farheen Akter Bhuian, Khadiza Khatun, Aysha Siddique Humaira, Arifur Rahaman, Istiaq Nur Muhit, Md. Shahin Aktar.

Brazilia: Fabrício Maciel, Andreza Galli, Ricardo Visser, José Guirado Neto, Jéssica Mazzini Mendes.

Franța/Spania: Lola Busuttil.

India: Rashmi Jain, Rakesh Rana, Manish Yadav, Pragya Sharma.

Iran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Sayyed Muhamad Mutallebi, Elham Shushtarizade.

Kazahstan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel, Almagul Mussina, Aknur Imankul, Madiyar Aldiyarov.

Polonia: Aleksandra Biernacka, Joanna Bednarek, Anna Turner, Marta Blaszczyńska, Urszula Jarecka.

România: Raluca Popescu, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Bianca Mihăilă, Diana Moga, Luiza Nistor, Ruxandra Păduraru, Maria Vlăsceanu.

Rusia: Elena Zdravomyslova, Daria Kholodova.

Taiwan: Wan-Ju Lee, Tao-Yung Lu, Yu-Wen Liao, Po-Shung Hong, Yi-Shuo Huang, Chien-Ying Chien, Zhi Hao Kerk, Mark Yi-wei Lai, Yun-Jou Lin, Yun-Hsuan Chou.

Turcia: Gül Çorbacioğlu, Irmak Evren.



În acest interviu, **Brigitte Aulenbacher** și **Klaus Dörre** discută unele provocări identificate pentru sociologia publică și globală, precum și modul în care aceste două concepte funcționează în cercetarea lor și în Global Dialogue.

XX ISA World Congress of Sociology



Resurgent Authoritarianism:
Sociology of New Entanglements of
Religions, Politics, and Economies

Melbourne, Australia | June 25-July 1, 2023
Melbourne Convention and Exhibition Centre
www.isa-sociology.org



Secțiunea dedicată celui **de-al XX-lea Congres Mondial ISA de Sociologie** oferă reflecții asupra unor teme centrale ale evenimentului, precum provocările conferințelor hibride și în persoană, renovarea sociologiei globale și a dialogului global, dar și ascensiunea politică a extremei drepte.



Secțiunea tematică despre **plurivers și tranzițiile socioecologice** explorează câteva concepte de bază, precum Buen Vivir, dezvoltare, ecofeminism, Pactele Verzi, Drepturile Naturii și ubuntu.

Drepturi pentru fotografia de copertă: Pixabay.



Global Dialogue există datorită unui grant generos de la **SAGE Publications**.

> În acest număr

Editorial 2

> DESPRE SOCIOLOGIE

Provocări pentru sociologia publică și globală:
un interviu cu Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre
de Breno Bringel, Brazilia/ Spania; Carolina Vestena, Germania; și Vitória Gonzalez, Brazilia 5

> AL XX-LEA CONGRES MONDIAL ISA DE SOCIOLOGIE

Bun venit la al XX-lea Congres Mondial ISA de Sociologie
din Melbourne
de Sari Hanafi, Liban 8

Revitalizarea conferințelor organizate față-în-față
într-o lume (aproape) post-pandemică
de Anahí Viladrich, SUA 11

Sociologia globală, un subiect reinnoit al dialogului global
de Geoffrey Pleyers, Belgia 13

De ce avem nevoie de un nou cadru pentru a studia
extrema dreaptă în Sudul Global
de Rosana Pinheiro-Machado, Irlanda; Tatiana Vargas-Maia, Brazilia 16

> PLURIVERSUL ȘI TRANZIȚIILE SOCIO-ECOLOGICE

Pacte Verzi și geopolitica tranzițiilor ecosociale
de Maristella Svampa și Enrique Viale, Argentina; Alberto Acosta și Miriam Lang, Ecuador; Breno Bringel, Brazilia/ Spania; Raphael Hoetmer, Peru; Carmen Aliaga, Bolivia; și Liliana Buitrago, Venezuela 19

Dezvoltarea celor 1%
de Vandana Shiva, India 23

“Buen Vivir”: genealogie și orizonturi
de Mónica Chuji, Ecuador; Grimaldo Rengifo, Peru; Eduardo Gudynas, Uruguay 25

Ubuntu: un concept și un mod de a trăi drept și puternic
de Lesley Le Grange, Africa de Sud 27

Cartografierea dezbatelor ecofeministe
de Christelle Terreblanche, Africa de Sud 29

Drepturile naturii și jurisprudența pământului
de Cormac Cullinan, Africa de Sud 31

> PERSPECTIVE SOCIOLOGICE

Tendențele post-pandemie și fazele modernității
de José Maurício Domingues, Brazilia 33

> SECȚIUNE DESCHISĂ

(Re)Deschiderea științelor sociale: provocările
științei deschise
de Fernanda Beigel, Argentina 36

Un concept sudic pentru sociologii multiple
de Mahmoud Dhaouadi, Tunisia 39

Sociologia latino-americană și
criza civilizației contemporane
de Asociația Latino-Americană de Sociologie 40

Brazilia fracturată
de Elísio Estanque, Portugalia; Agnaldo de Sousa Barbosa, Brazilia 42

Iran: acesta nu este un protest, ci o revoluție
de Iranian Voices, Iran 44

„Cu o polarizare mai ierarhică în societate,
trăim într-o perioadă în care
dezbaterrea publică rezonabilă este adesea imposibilă”

Sari Hanafi

> Provocări pentru sociologie publică și globală

un interviu cu Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre

de **Breno Bringel**, viitor redactor Global Dialogue, **Carolina Vestena** și **Vitória Gonzalez**, viitori redactori asistenți ai revistei Global Dialogue



Brigitte Aulenbacher. Foto credit: Arhivă personală.



Klaus Dörre. Foto credit: Arhivă personală.

Redactorii Global Dialogue (RGD): Cum integrați conceptul de sociologie publică în agenda dumneavoastră de cercetare, ținând cont atât de rețelele locale de cercetare, cât și de implicarea dumneavoastră internațională în cadrul ISA?

Brigitte Aulenbacher (BA): Sociologia publică este un concept care permite diseminarea cunoașterii științifice și stimulează discursul între publicul academic și cel non-academic, inspirând activitatea sociologică prin inițierea de discuții din diferite domenii societale. Așa cum Michael Burawoy a inventat termenul, sociologia publică este un concept general utilizat pentru a descrie implicarea sociologilor care își diseminează cunoașterea științifică (sociologia publică „tradițională”) sau care se angajează în inițiative care apar din societatea civică (sociologie publică „organică”). Ca sociolog critic, lucrez la o agendă dublă care combină teoria societății, în special analiza capitalismului contemporan dintr-o perspectivă feminină

și intersecțională, cu investigarea empirică a transformării muncii, a locurilor de muncă, a îngrijirii și științei – acoperind fenomene precum digitalizarea, munca domestică și îngrijirea persoanelor vârstnice la domiciliu, îngrijirea rezidențială sau marketizarea universităților. Dacă luăm ca punct de cotitură cea de-a doua eră a globalizării (începând cu anii 1990), asistăm la o transformare a capitalismului care culminează cu crize economice, ecologice, sociale și politice, evocând numeroase proteste.

Din punctul meu de vedere, această evoluție este cauzată de ceea ce eu numesc nepăsarea structurală a economiei capitaliste. În rădăcină în ideea eurocentrică și androcentrică modernă a omului și a progresului științifico-tehnologic care se străduiește să stăpânească atât natura umană, cât și pe cea non-umană, precum și concurența și creșterea, economia capitalistă se distanțează de nevoile ecologice și

>>

sociale prin neglijarea, subordonarea sau valorificarea lor prin modul său de producție bazat pe acumulare, profit și piață. Acest lucru merge împreună cu dominația în relațiile de gen, rasă și clasă. Efectele distructive, observate în domeniul larg de aplicare al schimbărilor climatice și al creșterii sărăciei și inegalităților, precum și al reacțiilor politice, de exemplu schimbarea autoritară din întreaga lume, sunt evidente. În Austria, am redescoperit lucrările clasice moderne ale lui Karl Polanyi și am fondat Societatea Internațională Karl Polanyi. Am folosit înțelegerea sa asupra istoriei capitalismului de piață ca urmare a unei „mișcări duble”: „mișcarea” comodificării distructive a naturii, a muncii, a banilor și, putem adăuga, a îngrijirii, a cunoașterii și a altor „mărfuri fictive”. Pe toate acestea, le-am luat împreună cu „contramăsurile”, cum ar fi mișcările muncitorești și sociale reprezentate de sindicate, grevele de tip Fridays for Future (ro. grevă școlară pentru climă), inițiativele de îngrijire și multe altele, într-un efort de a lupta împotriva efectelor dezastruoase ale capitalismului de piață neoliberal. Sociologia publică din rețelele mele locale și internaționale și din secțiunile *Global Dialogue* care analizează transformarea capitalismului, a muncii și a locurilor de muncă, a îngrijirii și a științei sub neoliberalism se concentrează pe teoria sociologică, dar și pe recomandările practice sau politice.

În disciplina noastră, există o lipsă considerabilă de acord cu privire la dacă și cum ar trebui să devină sociologia publică: ar trebui disciplina să observe, să analizeze și să descrie dezvoltarea societății sau ar trebui să intervină? Deoarece sociologia face parte din societatea pe care o studiază, nu există un punct de vedere privilegiat care să ne permită să le spunem oamenilor ce trebuie să facă – fie în ceea ce privește reflecțiile și analiza evoluțiilor contemporane, fie în ceea ce privește activitățile lor. Dar sociologii pot oferi cunoaștere științifică și pot stimula dezbaterile și, în calitate de cercetători, pot face parte din alianțele diferiților actori care negociază perspective și modalități viitoare de protejare și susținere a mijloacelor de subsistență. În domeniile mele de cercetare, există multe colaborări cu muzee, instituții de învățământ public (*Volkshochschulen*), biserici, sindicate și multe altele. Reunind articole din întreaga lume, *Global Dialogue* este de interes pentru discuțiile locale și internaționale.

Klaus Dörre (KD): În cazul meu, am făcut cunoștință pentru prima dată cu conceptul de sociologie publică al lui Michael Burawoy în timpul unei [conferințe SWOP](#) la Johannesburg, în 2012. Până atunci, era aproape necunoscut în sociologia germană. Am fost imediat entuziasmat pentru că, în timpul dezbaterii cu Grupul de Sociologie Publică din Johannesburg, mi-am dat seama că este o abordare care ar putea inova cercetarea fundamentală la nivel conceptual, așa cum făcea deja echipa mea într-o oarecare măsură. Am încercat – împreună cu Brigitte Aulenbacher și alții – să aducem dezbaterile despre sociologia publică în lumea până acum oarecum ignorantă a sociologiei germane. Am avut succes, chiar dacă rezervele din cadrul sectoarelor disciplinei sunt încă semnificative. În Jena, conceptul de sociologie publică a devenit acum un standard. Acest lucru este valabil și pentru propriul meu grup

de cercetare, care, de exemplu, studiază relațiile de muncă și sindicatele în sensul sociologiei publice organice.

Experiența mea actuală cea mai semnificativă cu sociologia publică organică se bazează pe o colaborare strânsă cu aripa stângă a mișcării climatice. Inspirat de fondarea *Students for Future* (ro. *Studenti pentru viitor*) cu 1.500 de participanți în orașul german Leipzig, am scris cartea *Die Utopie des Sozialismus: Kompass für eine Nachhaltigkeitsrevolution* care este discutată pe scară largă în cadrul mișcărilor climatice. Împreună cu acei studenți, am început proiectul „Reînnoirea politicii socialiste de jos”. Studiem cazuri care implementează cu succes politica socialistă emancipatoare la nivel local sau regional și, în unele cazuri, împotriva tendinței predominante – și acolo unde este posibil, la nivel mondial. Pe lângă grupurile de lucru din Germania, există deja părți interesate în Brazilia, Argentina, Chile, Franța, Grecia, Italia, Portugalia și alte câteva țări. Vrem să extindem rețeaua și, dacă este posibil, să o extindem pe fiecare continent. Planul este de a reuni studiile de caz empirice într-un studiu după modelul *La misère du monde* al lui Pierre Bourdieu – deși suntem interesați să descoperim abordări care ajută la depășirea suferințelor lumii. Ne interesează în mod special noile forme colective de proprietate și interacțiunile dintre lupta de clasă și conflictele sociale ecologice. Invităm toate părțile interesate să coopereze.

RDE: Care sunt cele mai importante provocări cu care v-ați confruntat în activitatea dumneavoastră de redactori ai Global Dialogue atunci când vine vorba de promovarea agendei revistei și diseminarea acesteia la nivel global?

BA: Deși echipa noastră editorială de bază a fost interconectată foarte puternic la nivel internațional, doar acest lucru nu ar fi fost suficient pentru a acoperi sociologiile atâtor țări. Există cel puțin trei provocări. În primul rând, hegemoniile, ierarhiile și relațiile de putere din interiorul disciplinei privilegiază sociologiile Nordului Global și ale Occidentului în ceea ce privește diseminarea, recunoașterea și influența. Dacă tinerii cercetători din echipele editoriale regionale sau din afara lor au aplicat pentru a organiza îndreptarea unei atenții deosebite către o anumită țară sau către un element specific al ei, cum ar fi secțiunea „Despre sociologie” a *Global Dialogue*, ei au susținut adesea că există rezultate sociologice importante în sociologiile lor naționale care nu au ajuns niciodată la dezbaterile internaționale. În al doilea rând, sprijinul puternic din partea președinților ISA, precum și a membrilor Comitetului Executiv în calitate de redactori consultanți a făcut posibilă prezentarea sociologiei globale. În călătoriile lor, Margaret Abraham și Sari Hanafi au invitat colegi din diferite țări să-și aducă contribuții, ori colegii din Comitetul Executiv au organizat la rândul lor diferite secțiuni tematice la nivel național ori regional. În al treilea rând, există încă un decalaj în producția de cunoaștere și este cel mai dificil de abordat: există o mulțime de cercetări în dezvoltare în Sudul Global și în Est din perspectiva Nordului și Vestului Global, dar mai puțin invers. Este o provocare să punem cap la cap piese aparținând acestei ultime perspective.

KD: Din punctul meu de vedere, o problemă centrală este îngustimea provincială care încă caracterizează sociologia germană și, în grade diferite, (vestică) europeană. Ne complacem prea mult în situația în care suntem și cercetăm în limitele capitalismului social vest-european care este într-un proces de erodare de mult timp. Pentru mine, nu este ușor să mă eliberez de această îngustime. Acest lucru mi-a devenit din ce în ce mai clar în colaborările dintre *Global Dialogue* și rețeaua Consiliului Latino-American de Științe Sociale (CLACSO). Acuzația de eurocentrism a fost auzită în mod repetat – adesea în mod justificat. Acest lucru împiedică schimbul sociologic global. Cu toate acestea, există puncte de vedere europene care sunt, de asemenea, perfect legitime din punct de vedere sociologic la scară globală. De exemplu, când am sugerat dedicarea unui număr special al *Global Dialogue* războiului din Ucraina, am fost întâmpinat cu scepticism și respingere. Un astfel de scepticism este greșit: argumentul că cele peste douăzeci de războaie care au loc în întreaga lume nu se bucură de aceeași atenție în ciuda numărului impresionant de victime este de înțeles, dar greșit din punct de vedere analitic. Războiul împotriva Ucrainei este un război pentru o nouă ordine mondială, care include pericolul unei confruntări între puterile nucleare. Este un război global în consecințele sale, ceea ce face necesară revigorarea conceptului de „exterminism” al lui E.P. Thompson și umplerea acestuia cu conținut nou. Exterminismul se referă la mecanismele economiilor, ordinilor politice și ideologiilor care acționează ca o împingere într-o direcție al cărei rezultat este inevitabil exterminarea unor mase mari de oameni. Războiul din Ucraina catalizează „dubla exterminare”, după spusele lui John Bellamy Foster. Chiar dacă războiul nuclear poate fi evitat, armamentul accelerat și continuarea modurilor extractive de producție cresc dramatic riscul de ecocid.

RDE: O ultimă întrebare pentru ambele: Când ne gândim la agenda de viitor, care perspective asupra sociologiei globale sunt, în opinia dumneavoastră, cele mai importante de abordat? Să inversăm ordinea și să începem cu tine, Klaus.

KD: Pericolele dublului exterminism ating și sociologia ca subiect, inclusiv *Global Dialogue*. Trebuie să ne întrebăm ce putem face cu mijloacele și metodele sociologiei pentru a face posibil ceea ce lumea are nevoie urgent: o revoluție a sustenabilității sociale și ecologice. Trebuie să depășim relația instrumentală cu natura non-umană și cu alte ființe vii care au existat de la Revoluția neolitică. Acest lucru va fi posibil numai în societățile care sunt mult mai egalitare și democratice decât societatea de astăzi sub capitalismul contemporan. Dacă o astfel de transformare eșuează, se prefigurează un nou autoritarism de tipul „salvează-te!”. Apariția acestui nou autoritarism, sau chiar fascismul, este mult mai probabilă decât o cale progresivă de ieșire din meta-criză noastră economico-ecologică. Trebuie să punem problema transformării mult mai puternic în centrul schimbului sociologic global. De exemplu, am știut încă de la primul raport al Clubului de la Roma că lumea se îndreaptă spre un „abis” din cauza încălzirii globale

și a exploatării resurselor. De ce, în ciuda acestui fapt, mai sunt încă multe de făcut 50 de ani mai târziu și numai non-sustenabilitatea a fost sustenabilă? Cum poate fi schimbat acest lucru? Ce tip de societate este necesară pentru a sprijini o revoluție a sustenabilității? În acest context, ar trebui să fim clari: sustenabilitatea este, potrivit sociologului german Karl Hermann Tjaden, pe nedrept uitată, antiteza violenței. Violența își găsește expresia în războaie și relații de gen, în relația dintre grupurile etnice sau în exploatarea de clasă.

Sustenabilitatea revoluționară ne solicită, de asemenea, noua sociologilor să ne regândim rolul în societate. Nu trebuie doar să ieșim din turnul nostru de fildeș, așa cum a sugerat Michael Burawoy cu ani în urmă, ci ar trebui să ne gândim și cum să reorientăm sociologia publică. În noua sa carte, Karl von Holdt propune „angajamentul critic” ca o variantă emancipatoare a sociologiei publice care nu se sfiește să abordeze critic convenționalul profesional al disciplinei care se mulțumește cu menținerea status quo-ului. Această abordare fructuoasă care merită dezbătută la nivel mondial este întâmpinată cu entuziasm de studenți, deoarece o sociologie publică care poate fi și „de dreapta” este prea slab definită pentru ei. Faptul că studenții dedicați gândesc în acest fel, în ciuda tuturor constrângerilor lor de carieră, este un semn de speranță pentru mine.

BA: Sunt două aspecte pe care aș dori să le menționez. În primul rând, din punctul meu de vedere, există un potențial considerabil în colaborările dintre sociologie și arte. Noua componentă a cercetării artistice și contribuțiile artiștilor la dezbaterile despre dezvoltarea contemporană și viitoare a societății sunt remarcabile. Echipa noastră editorială a început câteva colaborări solicitând o poveste fotografică, fotografii, imagini și cercetări artistice. Cu toate acestea, mult mai mult este posibil și ar putea deschide noi modalități de a ajunge la publicul academic și non-academic prin combinarea sociologiei și artelor la nivel local, precum și la nivel global. În al doilea rând, *Global Dialogue* poate stimula discursul prin reunirea analizelor și diagnosticilor de dezvoltare a societății contemporane din diferite linii de cercetare din întreaga lume. Cu toate acestea, măsurile care trebuie luate sau care trebuie încurajate sunt rețelele internaționale de cercetare care oferă spațiu perspectivelor diferitelor sociologii și țări, precum și căutarea unor perspective comune asupra dezvoltării societății și a soluțiilor pentru cele mai presante probleme ale timpului nostru. Din punctul meu de vedere, sociologia publică – dezvoltarea strategiilor de diseminare, precum și colaborările cu diferite părți interesate din diverse domenii – trebuie să fie parte integrantă într-o astfel de rețea și de agendă de cercetare. ■

Adrese de corespondență:
Brigitte Aulenbacher <Brigitte.Aulenbacher@jku.at>
Klaus Dörre <klaus.doerre@uni-jena.de>

> Bun venit la al XX-lea Congres Mondial ISA de Sociologie din Melbourne

de **Sari Hanafi**, Universitatea Americană din Beirut, Liban, și președinte al Asociației Internaționale de Sociologie (2018-2023)

Ne vom întâlni în sfârșit în persoană! Când într-un final am decis data celui de-al XX-lea Congres Mondial ISA de Sociologie, au rămas multe întrebări: Ar trebui să fie online, hibrid sau în persoană? Cine nu poate ajunge? Cui îi mai este încă frică să nu se apropie prea mult de ceilalți? După aproape trei ani de întâlniri online cauzate de pandemia de COVID-19, acest eveniment fizic major apare ca un moment istoric.

Am avut în vedere scenarii diferite, dar deocamdată rezultatul prezent este cel mai încurajator, cu 7,126 de rezumate trimise. Două treimi dintre acestea sunt planificate spre a fi prezentate în persoană, iar cealaltă treime virtual. Coordonatorii programului au făcut o treabă excelentă evaluând propunerile și acceptând 6,408 de rezumate din 124 de țări. În comparație cu Congresul Mondial anterior de la Toronto (2018), numărul rezumatelor acceptate a crescut cu 19%. Îi invităm pe toți cei care au fost acceptați de această dată, să se înregistreze înainte de 22 martie 2023, care este termenul limită pentru înscrierea prezentatorilor.

Programul Congresului a fost subiectul multor întâlniri ale Comitetului de Planificare, care este compus din cei patru vicepreședinți ai noștri (Filomin Gutierrez, Eloísa Martín, Geoffrey Pleyers și Sawako Shirahase), din șeful Comitetului Local de Organizare (Dan Woodman), din patru membri ai Comitetului de Coordonare a Cercetării (Hiroshi Ishida, Allison Loconto, Susan McDaniel și Nazanin Shahrokni), din alți patru membri aparținând Comitetului de Legătură al Asociațiilor Naționale (Elina Oinas, Bandana Purkayastha, Celi Scalón și Borut Rončević), din membrul nostru invitat, Armando Salvatore și din mine. Comitetul Local de Organizare, coordonat de Dan Woodman, a suportat o muncă logistică extraordinară. Vreau să le mulțumesc tuturor pentru munca excelentă pe care o fac. Am pregătit un program minunat, majoritatea celor ce vor vorbi plănuiind să participe personal. Permiteți-mi să vă împărtășesc câteva momente importante.

Când am ales tema pentru acestui Congres Mondial ISA, *Resurgent Authoritarianism: Sociology of New Entanglements of Religions, Politics, and Economies*, autoritarismul nu devenise la fel de răspândit ca acum, inclusiv în Nordul Global. Creșterea sa a fost facilitată de „îngroșarea simbolică” treptată a culturii publice prin combinații de ferveare

extremă naționalistă și religioasă, în special atunci când un proiect național conservator înlocuiește proiectul politic liberal, iar rațiunea publică devine incapabilă de a face față fie unei concepții unificate a justiției, fie unor diferite concepții despre binele din societate. Cu o polarizare mai ierarhică în societate, trăim într-o perioadă în care dezbateră publică rezonabilă este adesea imposibilă. Acestea sunt vremuri demagogice animate de ascensiunea vertiginoasă a populismului și de multe niveluri de neînțelegere între religioși și seculari, în erudiția noastră și în mass-media, în relația lor cu politica, economia și cultura. Religiozitatea este în creștere în majoritatea regiunilor, iar secularismul a devenit, în unele țări, o religie civică îndreptată împotriva altor religii, în special a populațiilor provenite din procesul de migrație.

> Paneluri prezidențiale și plenare

În acest cadru teoretic, am conceput un program cu două paneluri prezidențiale interesate de conectarea sociologiei la filozofia morală și politică.

În primul, intitulat *Liberalism, alții și alte religii*, doi filozofi și doi sociologi dezbate această temă. Filosoful francez Cécile Laborde apără secularismul minim, în timp ce filosoful palestinian Azmi Bishara susține că liberalismul comprehensiv poate fi promovat dacă valorile sale de bază, precum libertățile civile și autonomia individuală, sunt reproductibile în contextul culturii predominante. Pentru sociologul brazilian-belgian Frédéric Vandenberghe, criticile sociologice ale nedreptăților sociale și patologiilor sociale aderă la repertoriul „comunitarismului liberal”: uneori se îndreaptă mai mult spre polul comunitarian al identității și autenticității, iar alteori spre polul liberal al autonomiei și justiției. În cele din urmă, pentru sociologul australian Anna Halafoff, rolul religiei este de a activa și de a rezista terorii anticospopolite manifestate în ascensiunea naționalismului religios.

Al doilea panel este despre *Construirea unei lumi juste post-COVID-19*. Atmosfera supraréalistă a pandemiei de COVID-19 a scos la iveală liniile de falie ale încrederii dintre ființele umane, țări, cetățeni și guverne. Ne-a împins să punem întrebări mari despre noi înșine, despre relațiile noastre sociale și despre viață în general. Acest moment de criză ar putea fi o ocazie de a aborda în mod activ această nouă realitate și incertitudinea rampantă care o însoțește.

>>

XX ISA World Congress of Sociology



Resurgent Authoritarianism:
*Sociology of New Entanglements of
Religions, Politics, and Economies*

Melbourne, Australia | June 25-July 1, 2023
Melbourne Convention and Exhibition Centre
www.isa-sociology.org



În timp ce această criză globală ar fi putut determina noi strategii pentru a consolida exploatarea, depozitarea și capitalismul neoliberal și, de asemenea, ar fi putut spori raza lăcomiei și egoismului nostru, ne-a permis, de asemenea, să explorăm și să oferim noi modalități de înțelegere și revendicare a umanității și justiției noastre sociale. Didier Fassin subliniază lecțiile neînțelese ale pandemiei, concentrându-se pe sănătatea publică și pe inegalitățile sociale. Pentru el, criza sănătății a dezvăluit defectele sănătății publice din majoritatea țărilor și adâncimea inegalităților sociale din și între țări. Eva Illouz este interesată de frică, așa cum o dezvăluie emoția antidemocratică post-COVID. Între timp, Afe Adogame, cu sensibilitatea sa din Ghana, dezleagă legătura dintre religie, știință și pandemii care se desfășoară în nenumărate modalități. În timp ce știința contestă legitimitatea și potența religiei în oferirea de protecție, vindecare, securitate și speranță, religia, la rândul ei, se confruntă cu eficacitatea și autoritatea științei ca un panaceu. În cele din urmă, în fața impactului COVID-19, Li Peilin susține că teoria sistemelor lumii moderne, teoria Războiului Rece și teoria ciocnirii civilizațiilor sunt incapabile să înțeleagă conflictele regionale și amenințarea recesiunii economice mondiale. El solicită astfel o sociologie post-occidentală mai incluzivă pentru a contribui la stabilirea unei ordini mondiale de pace.

Pe lângă aceste paneluri, opt plenare vor dezbate patru teme: secularismul din perspectiva post-secularității sau a secularităților multiple; autoritarismul, în special în versiunea sa brutalizantă și efectele sale asupra cunoașterii și post-factualității; populismul și diferitele sale forme locale ale unui fenomen global și o invitație la o abordare intersecțională a înțelegerii construcției „poporului”; și neoliberalismul, care generează atât de multe inegalități, punând în pericol atât drepturile individuale, cât și cele colective la viață.

> Sesiuni de tip Spotlight

Deoarece ne propunem ca acest Congres să intre în dialog nu numai cu alte discipline, ci și cu mass-media, cu actori

din cadrul societății civile și factori de decizie, am conceput trei sesiuni de tip spotlight concentrate pe trei tendințe și conflicte arzătoare.

Prima sesiune este despre rasism și islamofobie. În timp ce după era drepturilor civile, rasismul fățiș a fost condamnat pe scară largă, cum conceptualizăm și măsurăm manifestările sale prezente mai subtile și difuze? Această sesiune se va concentra în mod particular pe creșterea intensității islamofobiei. Nacira Guénif va argumenta că, în loc să considere că integrarea poate fi soluția la rasism și, a fortiori, la islamofobie, retorica integrării în Franța și în alte părți a alimentat practicile și discursurile rasiste, a permis politici disprețuitoare și a deschis calea unei islamofobii durabile. Pentru François Burgat, tensiunile și rupturile dintre Europa și lumea musulmană, fie ele interne sau regionale, pot fi analizate ca rezultate din diverse dinamici istorice. Pentru el, cele mai importante dintre aceste rupturi au puțin de-a face cu afacerile religioase globale, ci mai degrabă cu cele care sunt interne și politice. Randa Abdel-Fattah va sublinia, în calitate de sociolog și activist, modul în care comunitățile marginalizate din Australia sunt trădate de „conducerea” musulmană, care cedează în fața puterii seducătoare și de durată a ideilor și scenariilor de bun simț despre musulmanii „moderați/ apolitici/ integrați” atât de puternic sedimentate de peste două decenii de război împotriva terorii și privilegierii cadrelor multiculturale liberale de incluziune în lupta islamofobiei. În cele din urmă, Farid Hafez se va concentra asupra islamofobiei în societățile musulmane ca modalitate de reglementare și disciplinare a musulmanilor, încadrând-o astfel ca politică. În multe țări musulmane (de exemplu, unele din Asia de Vest), instituțiile statului impun legislație pentru a discrimina musulmanii care se opun politic celor ce dețin puterea.

A doua sesiune va oferi o perspectivă sociologică asupra războiului din Ucraina. Invazia rusă a Ucrainei a șocat lumea. Acesta nu este un război izolat; este excepțional din cauza capacității sale de a escalada în Al Treilea Război

Mondial, posibil unul nuclear. Trecând dincolo de impactul său geopolitic, patru membri ai panelului, Nikolai Genov, Olga Kutsenko, Larissa Titarenko și Tamara Martsenyuk vor explora transformările societăților ruse și ucrainene care au permis dezvoltarea condițiilor sociale ce au dus la război. Ei vor dezbate, de asemenea, posibilele implicații ale acestui război asupra transformării viitoare a ambelor societăți. Războiul are, de asemenea, ramificații europene mai largi și pune întrebări la fel de diverse precum dezvoltarea ideii de Europa, implicațiile crizei refugiaților, impactul social global al deficitului de alimente și energie, libertatea academică de a evalua războiul în mod critic etc.

Ultima astfel de sesiune este despre conflictul arabo-israelian. Unii consideră acest conflict ca fiind un proiect colonist-colonial care a continuat din 1948 și a instituit un sistem de apartheid împotriva palestinienilor, în timp ce alții îl consideră drept un naționalism conflictual între arabi și evreii israelieni. Indiferent de modul în care este citit acest conflict, un proces ramificat de „spațiu-cid” [n. tr. termen introdus de Sari Hanafi, făcând referire la uciderea spațiului geografic] în Teritoriile Palestiniene Ocupate este evident la toate nivelurile. Procesul de Pace (cunoscut sub numele de Procesul de la Oslo) nu l-a oprit. Mulți savanți israelieni și palestinieni susțin că soluția celor două state s-a prăbușit odată cu eșecul Procesului de la Oslo și că ar trebui să urmărim un singur stat secular pentru toți cetățenii săi. Patru membri ai panelului vor reflecta asupra acestui subiect: sociologii palestinieni Mohammed Bamyeh și Areej Sabbagh-Khoury și sociologii israelieni Ian Lustick și Lev Grinberg.

> Panelul foștilor președinți și istoria ISA

În iunie 2023, la Melbourne, vom sărbători cea de-a douăzecea ediție a Congresului Mondial ISA de Sociologie. Pentru a evidenția această importantă aniversare, mi-am concentrat o parte din proiectul meu prezidențial pe publicarea rezumatelor din toate congresele anterioare și pe actualizarea lucrării remarcabile *History of ISA 1948-1997* a lui Jennifer Platt. Au fost comandate două studii. Unul a fost condus de Gisèle Sapiro, analizând plenarele și programele Comitetelor de Cercetare selectate la Congresele anterioare și analizând formele și conținuturile lor schimbătoare în termeni de subiecte, teorii și metodologii. Tom Dwyer a efectuat celălalt studiu pentru a actualiza lucrarea *History of ISA* din 1997 până astăzi. Foștii președinți ISA Margaret Archer, T.K. Oommen, Alberto Martinelli, Piotr Sztompka, Michael Burawoy și Margaret Abraham vor comenta și ei, de asemenea, aceste două studii.

> Autorul întâlnește criticii

Pentru aceste sesiuni, am selectat șase cărți excelente scrise sau editate de sociologi din diferite zone geografice și cu subiecte interesante și actuale:

- *Critical Engagement with Public Sociology: A Perspective from the Global South* editată de Andries Bezuidenhout, Sonwabile Mnwana, Karl von Holdt
- *The Gift Paradigm: A Short Introduction to the Anti-Utilitarian Movement in the Social Sciences* de Alain Caillé
- *Aesthetic-Cultural Cosmopolitanism and French Youth: The Taste of the World* de Vincenzo Cicchelli și Sylvie Octobre
- *After the Arab Uprisings: Progress and Stagnation in the Middle East and North Africa* de Shamiran Mako și Valentine M. Moghadam
- *Diaspora as Translation and Decolonisation* de Ipek Demir
- *Refuge beyond Reach: How Rich Democracies Repel Asylum Seekers* de David Scott Fitzgerald

> Și altele

Comitetele de Cercetare au propria lor înțelegere a temei acestei conferințe și au selectat lucrări cu diverse abordări. În plus, avem patru sesiuni tematice australiene fantastice organizate de Comitetul Local de Organizare din Australia pe teme convingătoare: refugiați, schimbări climatice, burse indigene și inegalitățile contemporane din Australia. În program mai sunt, desigur, sesiuni integrative și sesiuni ale diferitelor asociații naționale, regionale, lingvistice și tematice, precum și sesiuni ad-hoc și sesiuni de dezvoltare profesională. Înainte de Congres, am organizat și câteva evenimente precongres susținute de către diferitele Comitete de Cercetare și de Asociația Sociologică Australiană (gazda noastră locală). Aș dori în special să evidențiez seminarul pentru câștigătorii și finaliștii Concursului Mondial ISA pentru Sociologi Juniori, care va reuni 15 sociologi juniori din paisprezece țări.

Inutil să spun, dar Melbourne este un loc fantastic de întâlnire: este un oraș vibrant și prietenos, cu artă publică, multe parcuri și mâncare grozavă și câteva opțiuni de locuințe la prețuri accesibile. Sper să vă văd pe toți la sfârșitul lunii iunie 2023! ■

Adresă de corespondență: Sari Hanafi <sh41@aub.edu.lb>
Twitter: [@hanafi1962](https://twitter.com/hanafi1962)

> Revitalizarea conferințelor organizate față-în-față într-o lume (aproape) post-pandemică

de **Anahí Viladrich**, Universitatea City din New York (CUNY), SUA

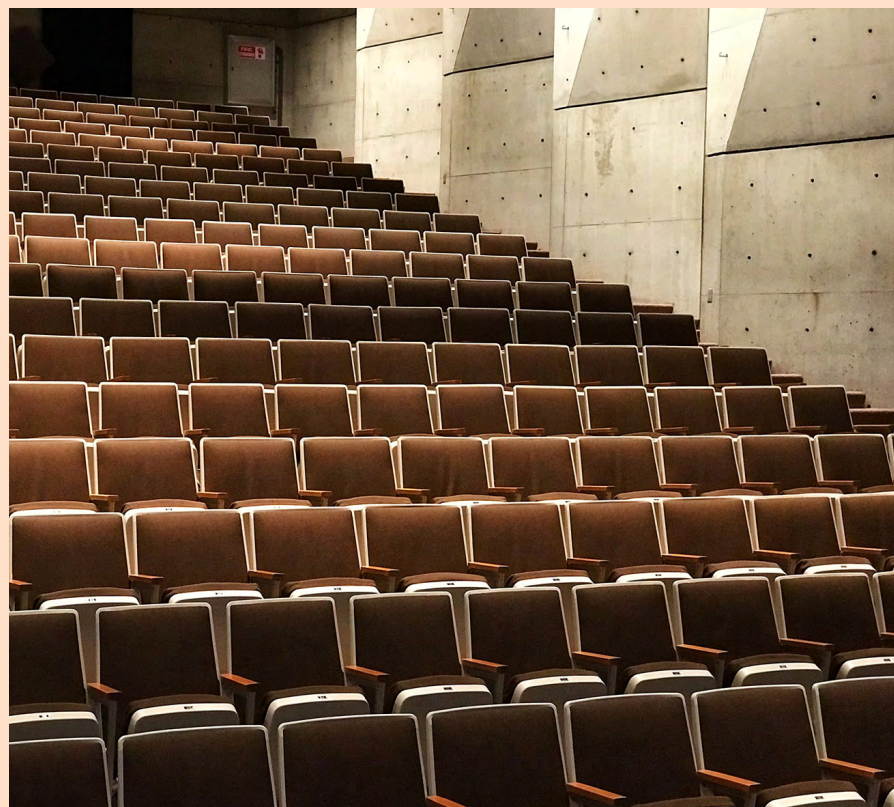


Foto credit: Unsplash.

In august 2022, am zburat la Los Angeles pentru a mă alătura celei de-a 117-a reuniuni anuale a Asociației Americane de Sociologie, primul eveniment organizat față-în-față la care am participat în mai bine de doi ani. Fericită că mă reîntâlnesc cu colegii mei, deși încă temătoare să mă apropiu prea mult de ceilalți, am avut serioase îndoieli cu privire la participarea la acest eveniment de patru zile, în întregime față în față, cu peste 4.500 de oameni prezenți. În ciuda faptului că am fost complet vaccinată și că personal deja trecusem prin COVID-19 (mai exact, fusesem bolnavă de două ori), am ezitat să fiu prezentă în spații închise cu mii de colegi – chiar dacă purtam mască.

În timp ce îmi cântăream opțiunile, am reflectat asupra avantajelor și dezavantajelor întâlnirilor virtuale față de întâlnirile fizice și am decis să mă angajez în ceea ce oamenii din sfera științelor sociale par să facă cel mai bine: să cercetez beneficiile fiecăreia. În această etapă, trec în revistă ceea ce am învățat și împărtășesc câteva lecții experiențiale despre cum să fac ca acele conferințe fizice să funcționeze mai bine în timpul unei epoci (aproape) post-pandemice.

> Către un cerc complet

La scurt timp după izbucnirea inițială a COVID-19, conferințele pe Zoom au fost recunoscute pentru că [ne-au democratizat accesul](#) la cunoaștere și la oportunități de creare de rețele. Pentru următorii doi ani și jumătate, întâlnirile online s-au dovedit a fi cea mai ieftină și mai ușoară modalitate de a reuni comunitățile academice și profesionale, din confortul propriilor birouri de acasă – chiar și din dormitoare noastre. Nu numai că transmisia în timp real înseamnă că putem participa la evenimente de oriunde în lume, dar acestea lasă și [amprente de carbon mai mici](#), contribuind astfel la atenuarea schimbărilor climatice. Înainte de COVID-19, cu toții a trebuit să ne alocăm timp pentru a călători la conferințe, deseori desfășurate în locații îndepărtate, ceea ce presupunea de obicei negocieri lungi cu administrațiile colegiului nostru pentru a asigura finanțare pentru înregistrare, bilete de avion, cazare și masă.

Cele mai multe dintre aceste provocări au părut să dispară în momentul în care am intrat online în martie 2020. Totuși, pe

>>

măsură ce timpul a trecut, am devenit din ce în ce mai oboșiți (și mai [plictisiți](#) de ședințele organizate pe Zoom) ca urmare a epuizării rezultate în urma expunerii mari în fața ecranelor, ca să nu mai vorbim de problemele tehnologice nesfârșite și problemele incomode ale microfonului pe care le-am întâlnit cu toții din când în când. Printre acestea sunt omniprezente poveștile prea frecvente despre trasul apei la toaletă sau copiii care plâng în mijlocul prezentării online! [A profita la maximum de conferințele virtuale](#) înseamnă, de asemenea, să petrecem puțin timp participând la prezentările și sesiunile de discuții ale colegilor noștri. De fapt, multe instituții se așteaptă ca membrii facultății lor să continue să își îndeplinească sarcinile zilnice în timp ce participă la conferințe virtuale.

Ezitarea mea inițială în ceea ce privește participarea la întâlnirea ASA din acest an, împreună cu teama mea de a fi la un potențial eveniment de super-împrăștiere a virusului, a fost contrabalansată de o dorință puternică de [interacțiuni față în față](#). [Sugestii ample și literatura care oferă sfaturi](#) m-au ajutat să-mi ușurez grijile. Mai jos este un rezumat a ceea ce am învățat și cum s-au desfășurat lucrurile până la urmă.

1. Măsuri de siguranță și la ce trebuie să vă așteptați: La fel ca majoritatea organizațiilor profesionale care organizează în prezent evenimente în format fizic, ASA a făcut siguranța o prioritate de top, iar [protocoloalele COVID-19](#) au fost în vigoare pe tot parcursul desfășurării evenimentului. Comunicarea pre-eveniment între organizatorii conferinței și participanți nu a fost esențială doar în definirea unei strategii de siguranță, ci și pentru a ajuta prezentatorii să-și gestioneze așteptările. Înainte de a ajunge, ni s-a cerut să încărcăm electronic certificatele noastre de vaccinare, care au fost verificate ulterior și la locul conferinței în momentul sosirii. Cu toții știam la ce să ne așteptăm în final: fără vaccin sau fără mască însemna că nu poți intra.

2. Responsabilitate și cod de onoare: Deși riscul de a fi infectat și de a transmite temutul virus nu au putut fi eliminate definitiv, am încercat să ne minimizăm expunerea, fiind responsabili unul față de celălalt. În consecință, am păstrat distanța fizică și am continuat să purtăm măștile în interior, cu excepția cazului în care mâncam sau beam – chiar și atunci când prezentam lucrările. Datorită vremii frumoase de vară din LA, multe evenimente au avut loc în aer liber, așa că am avut un spațiu foarte mare pentru a interacționa.

3. Nivelarea terenului: Mulți dintre noi nu au fost imuni la un sentiment comun de „inconfort” colectiv: deși eram recunoscători pentru oportunitatea de a fi împreună cu ceilalți, am experimentat o anumită incertitudine cu privire la modul în care să ne abordăm colegii și cum să fim abordați, în timp ce ne confruntăm cu niveluri de confort dispartate cu privire la menținerea distanței fizice. Mai mult, mulți dintre noi devenisem puțin depășiți când trebuia să ne angrenăm în discuții scurte. La ASA, unii dintre colegii mei mai tineri și mai puțin experimentați mi-au spus că „a sparge gheața” nu este ceva ce se simte confortabil să faci. Ca orice altă abilitate, să fii priceput din punct de vedere social este ceva ce trebuie exersat. Acest lucru este valabil mai ales pentru cei traumatizați de pierderi sau boli în curs de desfășurare, pentru care spațiile interioare ar fi putut deveni puțin mai mult decât un loc de joacă plin de germeni.

Din fericire, insignele conferinței au inclus doar numele și prenumele participanților – fără informații suplimentare despre afilierea lor instituțională sau profesională. Această măsură a ajutat la evitarea preconcepțiilor despre poziție, rang și afiliere universitară, facilitând astfel comunicarea spontană între participanți. În plus, cei mai mulți dintre noi am experimentat o mâncărime aproape viscerală de a interacționa cu semenii noștri și de a împărtăși anecdote despre modul în care supraviețuim din punct de vedere fizic și emoțional pandemiei. A vorbi cu ființe umane din viața reală și a ne strânge mâna este ceva ce nu mai considerăm de la sine înțeles. În cele din urmă, poveștile noastre despre COVID-19, mici și mari, ne-au oferit un teren comun pentru a ne conecta unul cu celălalt în moduri unice.

4. Înapoi la a fi pe deplin prezent: Nicio platformă virtuală nu poate înlocui cu adevărat magia relațiilor din viața reală: nucleul a ceea ce în jargonul sociologic este numit *in situ* „capital social”. Într-o engleză simplă, funcția pălăvrăgăritului în locurile dedicate oricărei conferințe este similară cu întâlnirile rapide: te lovești de un președinte de departament, de un editor sau de un coleg junior care stă la coadă pentru o cafea, să spunem, și următorul lucru pe care îl știi este că o conversație obișnuită devine biletul pentru un nou loc de muncă sau un contract de carte. Sau poate vor zbura scânteii și vei găsi [iubirea vieții tale](#). Luarea la cunoștință despre proiecte similare în timpul prezentărilor colegilor poate atrage idei noi, poate îmbunătăți bursele și poate duce la conversații productive în timpul pauzelor de cafea sau al recepțiilor de conferință.

> Calea de urmat

Aproape că am ratat întâlnirea fizică ASA din acest an. Privind retrospectiv, mă bucur că nu am făcut-o. Vechea zicală că participarea la conferințe este mult mai mult decât [simpla prezentare a lucrării](#) mi-a devenit mai clară ca niciodată. Cu toate acestea, deși evenimentele față în față sunt esențiale pentru [supraviețuirea organizațiilor profesionale](#), ele reflectă în continuare inegalitățile structurale cheie care erau endemice înainte de COVID-19. Printre acestea se numără ceea ce eu numesc „modul de conferință de tip la hotel de cinci stele”, care îi favorizează pe cei cu resurse instituționale (a se citi *bani*) în detrimentul universităților mai puțin dotate, minorităților și studenților absolvenți. Din fericire, solicitările de a face evenimente în persoană accesibile tuturor, inclusiv primirea participanților din țările în curs de dezvoltare, au devenit o prioritate pentru multe organizații profesionale, inclusiv ASA.

Ce ne rezervă viitorul este încă neclar și, indiferent de potențialele scenarii de pandemie, transmitiunea în timp real și evenimentele online (atât sincrone, cât și asincrone) sunt cu siguranță aici pentru a rămâne – chiar dacă în forme hibride. Între timp, abia aștept următorul eveniment în persoană, unde a fi în acest „aici și acum” sperăm să ne încurajeze să împărtășim o versiune mai bună a noastră, atât ca academicieni dedicați, cât și ca ființe umane pline de compasiune. ■

Adresă de corespondență: Anahí Viladrich <Anahi.Viladrich@qc.cuny.edu>
Twitter: [@prof_anahi](#)

> Sociologia globală

un subiect reînnoit al dialogului global

de **Geoffrey Pleyers**, Universitatea Catolică din Louvain-la-Neuve, Belgia, și vicepreședinte al Asociației Internaționale de Sociologie pentru Cercetare (2018-23)



Montaj foto: Arbu, 2023.

După perioada de glorie din anii 1990, sociologia globală a fost supusă unor critici dure prin abordări care includ studii subalterne, post-coloniale, decoloniale, feministe și studii de gen, dar și teorii sudice, împreună cu alte „epistemologii ale Sudului”. Dincolo de eterogenitatea și divergențele lor, aceste abordări converg în contestarea legitimității sociologiei globale, care a fost identificată cu eurocentrismul și cu dominația sociologilor nordici/ vestic.

Agenda epistemică propusă de aceste teorii critice combină doi pași. Prima este deconstrucția eurocentrismului inerent pe care sunt înrădăcinate sociologia globală și majoritatea cadrelor cognitive ale disciplinei noastre, așa cum a susținut Sujata Patel. Acest lucru provoacă formele dominate de Occident de producere și difuzare a cunoașterii la fel de mult ca și viziunile eurocentrice asupra lumii. Enrique Dussel a arătat că fenomenul de colonialitate și cucerirea Americilor nu sunt o problemă secundară a modernității, ci un eveniment fundamental pe care modernitatea s-a construit și prin care ea continuă să se reproducă. Subiectivitățile occidentale s-au construit într-o relație de dominație asupra „celorlalți”. A analiza actorii sociali, mecanismele și instituțiile care au construit, menținut, reprodus și actualizat aceste forme de

dominație socială și epistemică este o sarcină esențială pentru științele sociale de astăzi. Include analiza reflexivă a rolului lor trecut și actual în reproducerea acestui sistem social și epistemic.

Al doilea pas este de a acorda atenție și de a oferi vizibilitate viziunilor asupra lumii, experiențelor și cunoștințelor care au fost făcute invizibile și negate de procesul de modernizare. Mișcările indigene, ecologice, feministe, autohtone și minoritare au făcut din aceasta o parte semnificativă a luptelor lor de emancipare. Este, de asemenea, o sarcină urgentă pentru sociologii din Nordul Global și Sudul Global. Pentru sociologii profesioniști, acest pas include în special dezvăluirea contribuțiilor la disciplinele noastre de către cercetători, actori, autori și savanți care au fost ignorate de prea mult timp.

> Lupte sociale și epistemice

Principalele idei pe care se construiesc astfel de perspective critice au apărut o dată cu sau la marginea sociologiei academice. În America Latină, ascensiunea „perspectivei decoloniale” în sine este una dintre cele mai izbitoare ilustrații ale faptului că cele mai semnificative dezbateri în

științele sociale au început în rândul mișcărilor sociale, în special în rândul mișcărilor indigene, înainte de a pătrunde progresiv în lumea academică. În ultimele trei decenii, actorii critici, mișcările sociale și cercetătorii din Sudul Global și din „mediile oprite” (în special din cele feministe și ale minorităților), au transformat profund modul în care vedem lumea noastră, modernitatea, echitatea și „progresul”. Fermierii mici, popoarele indigene, activiștii și mișcările din Sudul Global au dezvoltat perspective precum eco-feminismul și viața bună (de exemplu, perspectiva lui Sumak Kawsay despre Ecuador). Acestea au influențat profund modul în care vedem ecologia, natura (de care aparținem), și pe noi înșine. Procese similare au avut loc în Nordul Global. Conceptul de „intersecționalitate” a apărut în luptele mișcărilor feministe și a celor de culoare, din condeiul lui Crenshaw, care nu era sociolog, ci activist și avocat. Astfel, multe dintre conceptele noastre cheie au apărut din mișcările sociale „de jos”.

Deschiderea epistemologiilor nordice către învățare, poziții și lecții din Sudul Global duce la recunoașterea actorilor sociali ca producători de cunoaștere, care include cunoștințe practice, precum și perspective teoretice, epistemologii și viziuni asupra lumii („cosmoviziuni”). Într-adevăr, mișcările indigene, autohtone sau feministe consideră în mod explicit apărarea cosmoviziunilor alternative ca o parte crucială a luptei pentru justiție socială. „Lupta noastră este politică și epistemică”, a spus Luis Macas, la acea vreme lider al Confederației Naționalității Indigene din Ecuador (CONAIE). Traducând aceste lupte în arenele academice, Boaventura de Sousa Santos afirmă că „nu există dreptate socială fără dreptate epistemică” și fără lupte pentru „sfârșitul imperiului cognitiv”.

Gardurile din jurul dezbaterilor de epistemologie academică în rândul savanților au fost rupte. Aceste „lupte sociale și epistemice” nu sunt doar obiectele noastre de cercetare, ele traversează întreaga noastră disciplină. Epistemologiile și sociologia fac parte din câmpul de luptă al acestor proiecte de emancipare și, prin urmare, parțial transformate de ele.

> Este sociologia globală încă relevantă?

Mai este legitim proiectul sociologiei globale după acest val intens de critici? Sau este „sociologia globală” legată intrinsec de proiectul modern eurocentric (colonial, patriarhal și capitalist) și de viziunea asupra lumii? Ar trebui sociologia să renunțe la acest proiect pentru a face dreptate în rândul cunoștințelor înrădăcinate în experiențele locale, luptele și culturile specifice? Ar trebui să ne concentrăm pe reconstruirea istoriilor regionale și naționale ale sociologiei pentru a promova contribuțiile autorilor și savanților naționali și regionali care au fost făcuți invizibili?

„Întoarcerea decolonială” îi invită pe sociologii occidentali să renunțe la obiceiul lor de a-și universaliza rapid rezultatele cercetării, conceptele și viziunea despre emancipare. Ne cere să admitem dominația epistemică înrădăcinată în

sociologia eurocentrică și să recunoaștem contribuțiile teoretice semnificative ale savanților și actorilor din diferite regiuni ale lumii și din medii oprite și ale istoriei și relevanței disciplinei noastre. Ne cere să revizuiți canonul disciplinei noastre și să reinnoim o „sociologie globală” care pentru prea mult timp a fost sociologia occidentală (și de fapt doar o parte a sociologiei occidentale). Însă, întorsătura decolonială nu invalidează proiectul sociologiei globale. Mișcarea indigenă zapatistă mexicană a arătat că promovarea „unei lumi în care există spațiu pentru mai multe lumi” nu înseamnă renunțarea la orice perspectivă globală; dimpotrivă.

Pentru a reconstrui sociologia globală după (și prin) întorsătura decolonială, critica eurocentrismului și vizibilitatea cunoașterii alternative trebuie completate cu un al treilea pas ce este indispensabil: [dialogul intercultural](#). Acest lucru necesită ca cercetătorii să-și recunoască poziția și să fie deschiși să învețe de la alții. Poziția este în același timp sociologică, culturală și personală. Ar trebui să fie înrădăcinată în dorința de a se expune riscului (și speranței) de a pierde unele dintre certitudinile cuiva și de a învăța din întâlnirea neprevăzută cu altcineva. Sub aceste premise, sociologia devine un proiect colectiv care combină reflexivitățile cercetătorilor într-o căutare comună pentru o mai bună înțelegere a lumii noastre și, de asemenea, dar și a actorilor care o transformă.

Fără acest apel la un dialog global deschis și intercultural, reinnoirea pozițiilor și teoriilor critice prezintă trei riscuri: fragmentarea, izolarea (prin dificultăți de a ajunge dincolo de marginile cele mai activiste ale mișcărilor și savanților critici) și omogenizarea științelor sociale și a cunoașterii occidentale ca dominantă, dar și a științelor sociale și a cunoașterii sudice ca emancipatoare. Pentru a reinnoi sociologia globală și a-i restabili relevanța, ne cere să „provincializăm” rădăcinile și contribuțiile sale europene. După cum bine explică Chakrabarty, asta nu înseamnă a scăpa de toate contribuțiile occidentale la sociologie și teorie critică, ci a le considera o parte relevantă a unei sociologii globale mai cuprinzătoare, care se bazează pe rădăcini și propuneri din diferitele regiuni ale lumii.

După ce a dezvoltat o critică radicală și convingătoare a dimensiunii coloniale a modernității și a epocii noastre în capodopera sa *Critique de la raison nègre*, Achille Mbembe a intitulat epilogul cărții „There is only one world.” El insistă asupra conexiunii umanității și asupra necesității de a dezvolta o nouă perspectivă cosmopolită: „Fie că ne dorim sau nu, cu toții împărțim această lume [...] Proclamarea diferenței este doar o fațetă a unui proiect mai amplu – proiectul unei lumi care va veni, una a cărei destinație este universală, o lume eliberată de povara rasei, de resentimente și de dorința de răzbunare pe care orice rasism o aduce la viață”. Decolonizarea istoriei are ca scop reconstruirea unei istorii comune, nu doar a istoriei poporului colonizat. De asemenea, scopul nostru este să reconstruim o sociologie comună, cu sociologi și actori din Sudul Global și din puncte



de vedere marginalizate, nu numai pentru ei, ci pentru noi toți.

Astfel, marea provocare a vremurilor noastre este apariția progresivă a unei conștiințe planetare. Dacă sociologia își îndeplinește sarcinile, ea va contribui la această conștiință. Pentru a face acest lucru, sociologia globală nu poate rămâne nici înrădăcinată în universitățile și canoanele occidentale, care se prezentau ca universale, nici nu se poate limita la criticile acestei sociologii occidentale. Trebuie să conecteze sociologiile, așa cum propune Gurminder Bhambra, și de acolo să reconstruiască o sociologie comună, una care este diversă, dar care este fundamentată pe baze comune care apar din dialogurile globale.

> ISA ca instrument de reînnoire a sociologiei globale

Construirea acestei sociologii globale reînnoite prin includerea pe deplin, în moduri mai bune, a cercetării, a epistemologiilor și a savanților din Sudul Global, dar și a mediilor oprimate în sociologia generală, a fost una dintre misiunile principale ale ISA în ultimele decenii.

ISA se bazează pe convingerea că un dialog deschis între sociologi de pe diferite continente este „esențial pentru abordarea problemelor sociologice majore de pe tot globul”, pentru a relua cuvintele lui Sari Hanafi și Chin-Chun Yi, care au cumulat contribuțiile la a patra Conferință ISA a Asociațiilor Naționale în cartea *Sociologies in Dialogue*. Consiliul de Cercetare ISA a înființat un grup de lucru pentru a împărtăși bunele practici și pentru a face propuneri concrete în vederea promovării echității, diversității și incluziunii în cadrul ISA și al Comitetelor sale de Cercetare. Deschiderea față de autorii din Sudul Global a fost misiunea comună a revistelor și a seriei de cărți ISA. Difuzia perspectivelor sociologice de pe diferite continente și promovarea fertilității încrucișărilor lor este scopul revistei ISA *Global Dialogue*. Canelele de mass-media ale ISA contribuie la schimbul de informații, analize și perspective de pe diferite continente. Cu toate acestea, chiar și în epoca Zoom, întâlnirile personale rămân adesea cel mai bun cadru pentru a promova relații personale care stabilesc bazele unei înțelegeri

reciproce dincolo de diferențele de poziții, argumente și culturi. De aceea, congresele mondiale și forumurile de sociologie rămân evenimente importante și motivele pentru care comitetele de cercetare combină conferințele virtuale cu întâlnirile în persoană. Provocarea noastră rămâne să construim o comunitate internațională incluzivă și diversă de savanți capabili să reînnoiască sociologia globală. În acest scop, trebuie să democratizăm sociologia globală și accesul la arenele internaționale, menținând în același timp importanța construirii de legături sociale înrădăcinate în întâlnirile personale.

Recunoașterea, „promovarea” și învățarea din sociologie de către cercetători și actori din Sudul Global și din medii marginalizate nu este doar o modalitate de a face sociologia mai democratică prin îndeplinirea unor criterii de diversitate și asigurarea unui acces echitabil la difuzarea cunoașterii. Este, de asemenea, o căutare pentru o sociologie mai bine informată și mai relevantă, capabilă să ofere analize mai complexe și mai multi-situate ale provocărilor cu care se confruntă societățile noastre. Pedagogul brazilian Paolo Freire ne-a învățat că perspectivele și analizele actorilor oprimați oferă o mai bună înțelegere a realității și a societății lor. Contribuțiile cercetătorilor și activiștilor feminisți în timpul pandemiei de COVID-19 au demonstrat capacitatea lor de a îmbunătăți cunoașterea lumii noastre și a provocărilor sale dincolo de cauzele feministe și egalitatea de gen. De asemenea, contribuțiile analitice și teoretice ale sociologilor din Sudul Global ne ajută să înțelegem realitatea și provocările acelei regiuni, cât și să ajungem la o înțelegere mai bună și „mai globală” a vieții și a societății din Nordul Global. Epistemologiile Sudului împreună cu abordările feministe, ecologice, indigene și intersecționale sunt mai mult decât opțiuni alternative pentru sociologia secolului XXI. Ele se află în centrul sociologiei globale și au modificat profund disciplina noastră. ■

Adresă de corespondență: Geoffrey Pleyers <Geoffrey.Pleyers@uclouvain.be>
Twitter: [@GeoffreyPleyers](https://twitter.com/GeoffreyPleyers)

> De ce avem nevoie de un nou cadru pentru a studia extrema dreaptă în Sudul Global

de **Rosana Pinheiro-Machado**, University College Dublin, Irlanda și **Tatiana Vargas-Maia**, Universitatea Federală din Rio Grande do Sul, Brazilia



Ilustrație realizată de artistul și politologul brazilian Ribs (https://twitter.com/o_ribs și <https://www.instagram.com/o.ribs/>) pentru Observatorul Mișcărilor Sociale al Nucleului de Studii în Teoria Socială și America Latină (NETSAL-IESP/UERJ). Foto credit: Ribs, 2021.

Prin temele abordate, numeroase burse au încercat să dea socoteală pentru creșterea – sau renașterea – extremei drepte în lumea de după 2010. În acest scurt articol, susținem că avem nevoie de o nouă abordare pentru înțelegerea unui astfel de fenomen, bazându-ne pe o perspectivă a Sudului Global¹, în care colonialismul și colonialitatea joacă un rol analitic central (Masood și Nisar, 2020; Tavares Furtado și Eklundh, 2022). În literatura internațională, țările din Sudul Global sunt adesea prezentate ca exemple, studii de caz sau variante ale unor evenimente politice mai ample care plasează Statele Unite și Europa în centrul analizei lor. Problema acestei mentalități academice colonizate este că țări precum Brazilia și Filipine au experimentat – și reinventat – una dintre cele mai radicale și violente expresii ale autoritarismului din lume. Daunele profunde cauzate

de administrația lui Jair Bolsonaro asupra mediului sunt incommensurabile, dar primesc doar o atenție academică și jurnalistică internațională reziduală, ceea ce împiedică o mai bună înțelegere a celor mai feroce efecte pe care extremiștii le au asupra lumii.

Lucrările care răspund recentului val populist și autoritarist fac o diferență mică între specificul Nordului Global și cel al Sudului Global, bazându-se în primul rând pe analiza partidelor și mișcărilor europene și americane (de exemplu, Brown, Gordon și Pensky, 2018; Eatwell și Goodwin, 2018; Hawley, 2017; Hermansson, Lawrence, Mulhall și Murdoch 2020; Inglehart și Norris, 2016; Mondon și Winter, 2020; Mudde, 2017; Mudde 2019; Mudde și Kaltwasser, 2018). Rezultatul este un repertoriu limitat – dar universalizator – care se concentrează pe procese care reprezintă recesiunea

în țările bogate, prăbușirea statului bunăstării, problemele legate de migrație, sărăcirea și resentimentele clasei muncitoare, de-democratizarea și revolta împotriva democrației liberale.

> Contextul apariției extremei drepte contemporane

Mai întâi trebuie să ne interesăm despre contextul social, economic, cultural și politic în care extrema dreaptă (re) apare; și o privire asupra unor economii emergente este revelatoare în această privință. Când Narendra Modi (în 2014 în India), Rodrigo Duterte (în 2016 în Filipine) și Jair Bolsonaro (în 2018 în Brazilia) au venit la putere, țările lor nu s-au prăbușit în nicio formă anterioară de stat al bunăstării: faptul că săracii au ieșit din sărăcie și autoritarism nu a fost o noutate, ci mai degrabă rezultatul unei promisiuni mărețe. La acea vreme, India și Filipine mențineau în permanență niveluri ridicate de creștere economică. Deși Brazilia l-a ales pe Bolsonaro în mijlocul unei recesiuni, renașterea extremei drepte a avut loc alături de apogeul dezvoltării economice a țării (Rocha, 2018). Aceste țări nu s-au confruntat cu o așa-numită criză a refugiaților, în care imigranții ar fi profitat de oportunitățile de angajare a populației autohtone. În schimb, aveau de-a face cu „dușmanii lor interni” rasializați”.

Reaparitia extremei drepte în părțile colonizate și periferice ale lumii – marcată de autoritarism persistent, conservatorism, precaritate și colonialitate – nu poate fi explicată printr-un cadru teoretic nediferențiat care a fost inițial dezvoltat prin lentile europene-americe-occidentale. Într-o critică decolonială pătrunzătoare a discursului academic despre extrema dreaptă, Masood și Nisar (2020) sugerează că o analiză cuprinzătoare a populismului de extremă dreaptă trebuie să țină seama de eterogenitățile acestor mișcări din Nordul Global și din Sudul Global. Nu sugerăm ca experiența din Nordul Global ar trebui să fie respinsă. Recesiunea economică globală din 2008, referendumul pentru Brexit din 2016 din Regatul Unit și alegerea lui Donald Trump în Statele Unite au fost evenimente esențiale pentru generarea valurilor contagioase de autoritarism la nivel mondial și pentru crearea de stimulente și oportunități contextuale pentru astfel de mișcări. Țările din Nordul Global exercită putere asupra Sudului Global și exportă continuu ideologii extremiste. În plus, mass-media digitală, o economie globală interconectată, rețelele transnaționale de putere și teoriile conspirației sunt câteva dintre elementele care fac valul populist autoritar global.

> Cercetătorii despre noua extremă dreaptă: elemente pentru o agendă comparativă și globală

Deși studiul autoritarismului și cel al populismului în Sudul Global au o tradiție îndelungată, bursa dedicată studiului noii extreme drepte a analizat și a cuprins într-o manieră lentă țări precum Brazilia și India, ca parte a aceluiași fenomen analitic. Cartea *The Populist Radical Right: A Reader*, editată

de Cas Mudde în 2017, este în primul rând regională pentru că se concentrează în principal pe Europa, dar este percepută ca fiind universală. Fenomenul Bolsonaro a atras atenția la nivel mondial. Cu toate acestea, calea epistemologică a acestui proces pare să fie dominată de forme colonizate de producție a cunoașterii care persistă în mediul academic. Acum, Brazilia a fost încorporată în mai multe proiecte care cercetează noua extremă dreaptă ca studiu de caz din Sudul Global și i se aplică aceleași instrumente analitice. Fiind de acord cu Masood și Nisar (2020), credem că această cale ar trebui să fie răsturnată cu susul în jos: unele dintre indiciile fenomenului global actual provin tocmai din modernitatea neterminată sau hibridă a Sudului Global.

Deși o parte vastă din literatura de specialitate a analizat cauzele și condițiile sociale care au dus la renașterea politicii populiste de dreapta în țările sudice, înțelegerea fenomenului rămâne îngustă și fragmentată pentru că îi lipsește un cadru în care să se exploreze de ce mai multe puteri democratice emergente s-au îndreptat – din nou – către politica autoritaristă. Concentrându-ne pe experiențele sudice, ar trebui să ne recalibrăm lentilele prin care înțelegem experiența țărilor colonizate, extinzând intervalele și limitele conceptuale (în loc să le negăm). Într-o nouă agendă de cercetare, trebuie să ne întrebăm: ce este *nou* în noua dreaptă? Care sunt asemănările și diferențele dintre populismul autoritar al lui Bolsonaro sau al lui Duterte și regimurile dictatoriale din trecut? Ce fel de lecții poate învăța Nordul Global de la țările care au fost mult timp marcate de expresii ale politicii extreme? Aceste forme reînnoite de extremism, neofascism și autoritarism sunt combinate cu raționalitatea neoliberală dură în mijlocul precarității sociale și se manifestă prin noi tehnologii care sporesc – și transmit – populismul în secolul XXI.

Poate că principala diferență dintre extrema dreaptă din Nordul și Sudul Global este o chestiune de intensitate și dimensiune. Cu toate acestea, tocmai o astfel de intensitate și dimensiune trebuie înțelese și contextualizate în cadrul particularităților istorice. De exemplu, Trump și Bolsonaro pot avea declarații intolerabile similare prin intermediul acelorași canale mass-media, bazându-se pe tactici identice de *dog-whistle* [n.tr. mesaj politic adresat unui grup demografic]. Cu toate acestea, efectele unor atitudini la fel de odioase vor fi complet diferite în țările care prezintă diferite grade de dezvoltare economică și consolidare democratică a instituțiilor lor. Majoritatea cercetătorilor de extremă dreaptă epuizează analiza asemănărilor dintre autoritariștii populiști, dar este la fel de important să acordăm mai multă atenție faptului că o cruciadă împotriva genului și a drepturilor sexuale în Sudul Global va fi mult mai viscerală – și, prin urmare, dăunătoare – în Nordul Global

> Singularitățile Sudului Global

Cinci aspecte ar putea constitui un nou cadru care să țină seama de unele dintre numeroasele singularități ale Sudului Global:

>>

1. Recesiunea economică și subiectivitatea politică:

Literatura de specialitate despre extrema dreaptă s-a concentrat pe situația oamenilor albi săraci și indignați. În schimb, țările colonizate din Sudul Global au fost marcate în mod constant de conflicte și de recesiune. Cu toate acestea, creșterea economică impozantă a economiilor emergente este, de asemenea, un subiect care favorizează noi tipuri de angajamente politice. În timp ce nostalgia pentru un trecut glorios este fundamentală pentru înțelegerea subiectivității neofasciste în Nordul Global, această categorie trebuie regândită în Sudul Global.

2. Nuanțele naționalismului și ale xenofobiei:

Naționalismul are manifestări diferite în țările colonizate. După cum s-a menționat mai sus, unele țări din Sudul Global ar putea să nu aibă un trecut glorios care să exalte, ci un viitor de proiectat. Aceste țări sunt susceptibile de a avea dușmani interni (minorități rasializate), mai degrabă decât dușmani externi (imigranți sau refugiați). Deși rasismul se află în centrul proiectelor de extremă dreaptă, supremația albilor britanici are semnificații diferite de supremația hindusă, de exemplu.

3. Moștenirea dictaturii și a oamenilor puternici:

Mai multe țări din Sudul Global au suferit consecințele dictaturilor sângeroase care au condus la un etos violent persistent în cadrul armatei și al poliției față de grupurile rasializate și vulnerabile, care nu au experimentat niciodată niciun fel de democrație.

4. Conservatorismul religios și moral în democrațiile

non-seculare: Secularismul este un principiu de bază al democrațiilor consacrate. Cu toate acestea, noile democrații din Sudul Global se luptă să depășească interferențele religioase în afacerile politice și efectele nefaste ale fundamentalismului, care acționează ca un mod disciplinar care controlează corpurile și sexualitatea.

5. Rezistență:

Extrema dreaptă a reapărut în Sudul Global și acesta este un fenomen care pare să dureze. Cu toate acestea, unele dintre cele mai importante reacții și creative răspunsuri împotriva unui astfel de val politic provin din partea mișcărilor sociale feministe din țările din America Latină, cum ar fi Argentina și Chile.

În cele din urmă, aceste cinci aspecte nu sunt nici concludente, nici nu funcționează într-o perspectivă universală. Acestea sunt sugestii care ar putea face lumină asupra caracteristicilor pe care țările din Sudul Global le împărtășesc în expresiile lor de zi cu zi ale autoritarismului. Considerăm că sunt necesare mai multe studii comparative pentru o mai bună înțelegere a cauzelor și consecințelor extremei drepte în Sudul Global. O astfel de perspectivă ar putea schimba modul în care înțelegem acest fenomen politic în lumea de astăzi. ■

Adrese de corespondență:

Rosana Pinheiro-Machado <rosana.pinheiro-machado@ucd.ie>

Twitter: @pinheira

Tatiana Vargas-Maia <vargas.maia@ufrgs.br>

Twitter: @estocastica

1. A se vedea Pinheiro-Machado și Vargas-Maia, 2018. Acest articol este, de asemenea, o versiune mai scurtă și adaptată a introducerii la cartea noastră din 2023.

Referințe

- Brown, W., Gordon, P. E., and Pinsky, M. (2018) *Authoritarianism: three inquiries in critical theory*. Chicago, University of Chicago Press.
- Eatwell, R., and Goodwin, M. (2018) *National populism: The revolt against liberal democracy*. Penguin UK.
- Hawley, G. (2017) *Making sense of the alt-right*. New York, Columbia University Press.
- Hermansson, P., Lawrence, D., Mulhall, J., and Murdoch, S. (2020) *The International Alt-right: Fascism for the 21st century?*. London, Routledge.
- Inglehart, R. F., and Norris, P. (2016) Trump, Brexit, and the rise of populism: Economic have-nots and cultural backlash. *Harvard JFK School of Government Faculty Working Papers Series*. 1-52.
- Masood, A., and Nisar, M. A. (2020) Speaking out: A postcolonial critique of the academic discourse on far-right populism. *Organization*. 27(1), 162-173.
- Mondon, A., and Winter, A. (2020) *Reactionary democracy: How racism and the populist far right became mainstream*. London, Verso Books.
- Mudde, C. (2017) *The populist radical right: A reader*. London, Routledge.
- Mudde, C. (2019) *The far right today*. John Wiley & Sons.
- Mudde, C., and Rovira Kaltwasser, C. (2018) Studying populism in comparative perspective: Reflections on the contemporary and future research agenda. *Comparative Political Studies*. 51(13), 1667-1693.
- Pinheiro-Machado, R. Vargas-Maia, T. (2018) As Múltiplas faces do conservadorismo brasileiro. *Revista Cult*. 234, 26-31.
- Pinheiro-Machado, R. Vargas-Maia, T. (2023). *The Rise of the Radical Right in the Global South*. London: Routledge.
- Rocha, C. (2018) "Menos Marx, mais Mises": uma gênese da nova direita brasileira (2006-2018). Doctoral dissertation, São Paulo, Universidade de São Paulo.
- Tavares Furtado, H., and Eklundh, E. (2022). Populism or the European condition? *Journal for the Study of Radicalism*. 16(2).

> Pacte Verzi și geopolitica tranzițiilor ecosociale

de **Maristella Svampa**, Universidad Nacional de La Plata, Argentina; **Alberto Acosta**, economist și fost președinte al Adunării Constituyente, Ecuador; **Enrique Viale**, avocat de mediu, Argentina; **Breno Bringel**, Universitatea de Stat din Rio de Janeiro, Brazilia, și Universidad Complutense de Madrid, Spania; **Miriam Lang**, Universidad Andina Simón Bolívar, Ecuador; **Raphael Hoetmer**, specialist în procese participative de design de strategie și campanii, cercetare și schimbare organizațională, Peru; **Carmen Aliaga**, Colectivo de Coordinación de Acciones Socioambientales, Bolivia; și **Liliana Buitrago**, Observatorio de Ecología Política, Venezuela



Pacto EcoSocial eIntercultural del SUR

Foto credit: Pacto EcoSocial e Intercultural del Sur.

Pactul Ecosocial și Intercultural al Sudului a fost format în primele luni ale anului 2020, după declanșarea pandemiei de COVID-19. Scopul său principal a fost de a sprijini o tranziție ecosocială de jos în sus pentru America Latină. De la origini, platforma a căutat să promoveze, să amplifice și să sistematizeze diverse experiențe locale legate de controlul comunității, autonomii teritoriale, suveranitatea alimentară, agroecologia, energia comunitară și ecofeminisme, printre alte probleme.

Inițiativa a fost motivată de nevoia urgentă de a răspunde diferitelor crize prin care trece lumea contemporană, dar și să



ofere alternative, în termeni latino-americani, la propunerile de tranziții ecosociale și Pacte Verzi care au apărut în ultimii ani. Înțelegem că, în contrast cu progresele înregistrate pe toate continentele prin diverse experiențe locale, acele pacte hegemonice sunt insuficiente, în condițiile în care ajung să reproducă status quo-ul și să exacerbeze asimetriile geopolitice profunde și inegalitățile Nord-Sud.

Au trecut mai bine de doi ani, iar situația globală s-a înrăutățit. Suntem acum cufundați într-un context de război (invazia Ucrainei de către Rusia), care a agravat criza energetică și alimentară și accelerarea crizei climatice. Mai mult, războiul a contribuit la intensificarea atât a formelor tradiționale, cât și a noilor forme de extractivism asociate tranzițiilor verzi hegemonice.

Acest articol analizează trei elemente. În primul rând, examinăm câteva caracteristici cheie ale Pactelor Verzi hegemonice și formulăm critica noastră. Apoi, discutăm despre geopolitica tranzițiilor ecosociale în ceea ce privește datoria ecologică. În cele din urmă, evidențiem propuneri și provocări pentru avansarea tranzițiilor juste și schițăm ceea ce ar putea fi un orizont al justiției ecosociale integrale.

> **Pactul Ecosocial și Intercultural al Sudului în fața Pactelor Verzi hegemonice**

Confruntată cu faptele inevitabile ale [colapsului ecologic și sistemic](#), tranziția energetică a fost preluată ca obiectiv de sectoarele corporatiste și politice pe larg, în întreaga lume. În cea mai mare parte, aceștia văd nevoia de a reduce emisiile de carbon, dar nu pun la îndoială actualul metabolism social al capitalului. Discursurile și programele lor de „tranziție” se bazează pe strategii corporatiste, tehnocratice, neocoloniale și chiar extractiviste care nu postulează transformarea structurală. Din perspectiva Pactului Ecosocial și Intercultural al Sudului, punem la îndoială aceste abordări și recunoaștem necesitatea de a înrădăcina transformarea ecosocială într-o logică a justiției globale care este atât critică, cât și alternativă la propunerile hegemonice ale tranziției.

În ultimii ani, propunerile Green Deal și Green New Deal („Acorduri Verzi” și „Noi Acorduri Verzi”) au proliferat. Acestea sunt diverse și eterogene, dar au ajuns, în general, să formeze un cadru pentru confluența politico-discursivă în Nordul Global cu privire la modul de reducere a emisiilor de carbon și de promovare a creșterii economice „echitabile” și presupus „sustenabile”. Justiția climatică se află adesea în centrul agendelor acestor Pacte Verzi, cu „fonduri de despăgubire” alocate comunităților care au suferit istoric impact negativ asupra mediului. Dar prea des, justiția climatică se oprește în stadii incipiente. În nerăbdarea sa de a trece la energia regenerabilă, Nordul Global ia în considerare rareori impactul acestei tranziții asupra Sudului Global. Este chiar și cazul majorității contrapropunerilor formulate de diferite adunări ale stângii politice, denumite Green New Deals în aluzie la istoricul New Deal al lui Franklin D. Roosevelt, care de altfel au o perspectivă mai puternică asupra intervenției statului

pentru politicile sociale, reglementările economice și crearea de locuri de muncă, în timp ce alte Pacte Verzi lasă mai mult loc corporațiilor și piețelor pentru a conduce tranziția.

În termeni generali, toate „Acordurile Verzi” din Nordul Global recunosc urgența schimbărilor climatice și necesitatea de a combina justiția economică cu decarbonizarea. Fără îndoială, ele sunt un pas înainte în fața ignorării și negării dezvoltării. Dar nici Pactul Verde European, probabil cel mai ambițios dintre programele guvernamentale de până acum, nu propune o transformare economică completă și este contestat de actori critici din regiune. Între timp, „Noile Acorduri Verzi” al SUA este în mare parte aspirațional. A luat forma unei rezoluții neobligatorii a Congresului, dar nu a unei legi. În timp ce problema acestuia a făcut parte din platforma electorală a lui Joe Biden, aceeași administrație a eliberat deja milioane de hectare pentru dezvoltarea offshore a petrolului. La rândul său, China, în ciuda unui anunț de intenții în ultimul său plan cincinal, continuă să fie țara cu cele mai mari emisii de CO₂ din lume în termeni absoluți și cu o utilizare masivă a cărbunelui.

Multe dintre Pactele Verzi ajung să reducă tranziția ecosocială către o tranziție energetică dominată de piață. Viziunea predominantă este a unei tranziții corporatiste atât în Nordul Global, cât și în Sudul Global. Poate fi privită drept continuitatea unui model, cu aceeași logică de concentrare și afaceri ca și regimul combustibililor fosili, perpetuând schema verticală de intervenție teritorială, tipică extractivismului prădător.

Un exemplu pentru această tranziție corporatistă este „triumful de litiu” (nordul Argentinei și Chile, și sudul Boliviei), unde asistăm la o reorganizare a extractivismului în termenii unei tranziții verzi pentru nevoile Nordului Global, care necesită aprovizionare cu baterii pentru vehicule electrice. Un alt exemplu clar este defrișarea Amazonului ecuadorian pentru exportul masiv de lemn de balsa, folosit la construcția palelor de turbine eoliene în China.

Este esențial să denunțăm și să analizăm această nouă intensificare a extractivismului în numele tranziției energetice „verzi” a Nordului. Ceea ce Pactele Verzi hegemonice numesc „tranziție” reprezintă doar o „diversificare” a matricei energetice. Chiar și în cazurile cele mai bine intenționate din Nord, cu o preocupare reală pentru unirea dreptății sociale cu justiția ecologică, „tranziția justă” este adesea restrânsă la nivel intern, fără a lua în considerare impactul pe care îl are asupra Sudului Global.

Fără o descentralizare și deconcentrare a energiei și o schimbare a modului de producție, aceste pacte promovează un fel de tranziție ecologică care nu abandonează logica acumulării capitaliste și continuă să mizeze pe creșterea infinită. Prin urmare, se menține nesustenabilitatea modelului de combustibili fosili în termeni metabolici, întrucât acest model de creștere necesită o exacerbare a exploatarei și devastării naturii.

>>

Spre deosebire de și pentru a contesta aceste propuneri, ne propunem să conceptualizăm tranziții juste dintr-o perspectivă a Sudului geopolitic, pentru a nu continua să fie definit și recolonizat de Nord. De asemenea, pledăm pentru abandonarea concepțiilor sectoriale și dezvoltarea unei viziuni mai multiscalare, holistice și integrale a tranzițiilor ecosociale. O tranziție energetică care nu abordează inegalitatea radicală în distribuția resurselor energetice, care nu promovează decomodificarea și decolonizarea și întărește rezistența și capacitatea de regenerare a societății civile și a țesutului vieții, va produce doar reforme parțiale, fără a modifica cauzele structurale ale prăbușirii.

> Datoria ecologică și geopolitica tranzițiilor ecosociale

[Propunerile noastre](#) plasează geopolitica tranzițiilor ecosociale în centrul atenției. Pe termen lung, aceasta implică citirea relațiilor, spațialităților și fluxurilor Nord-Sud, așa cum sunt marcate de relația dintre modelul istorico-colonial de depozitare din America Latină față de capitalism-imperialismul Nordului Global. Pe termen mediu și scurt, se pune problema expunerii „soluțiilor false” promovate de state și corporații și de a recunoaște modul în care acestea joacă un rol distructiv în multiple teritorii.

Geopolitica tranzițiilor ecosociale are mai multe fațete. Una dintre acestea este creșterea inegalităților globale asociate cu extracția intensificată de materii prime din America Latină. Pe lângă aceasta, există și impactul direct și negativ asociat asupra comunităților și pierderea biodiversității, cu o accelerare extremă a dispariției speciilor și dimensiunea populației de vertebrate care a scăzut din 1970 cu o medie de 68% la nivel mondial și chiar cu 94% în Tropicile din America Latină, conform World Wide Fund for Nature. Toate acestea subliniază datoria ecologică, care deși își are originea în jaful colonial, este apoi exacerbat atât de schimburile inegale din punct de vedere ecologic, cât și de revendicarea naturalizată a spațiului de mediu situat în țările sărace de modul de viață prădător al țărilor industrializate.

Trebuie luate în considerare și presiunile asupra mediului, muncii și teritoriilor cauzate de exportul de resurse naturale din țările din Sud. Datoria ecologică crește, de asemenea, într-un alt mod interdependent, pe măsură ce țările mai bogate își depășesc dezechilibrele ecosistemelor „naționale” fie transferând, direct sau indirect, poluarea (deșeuri sau emisii) către alte regiuni, fie cerându-le compensații (compensații de carbon) fără a-și asuma responsabilitatea pentru aceasta.

Datoria ecologică este, de asemenea, datorie climatică, și există un decalaj uriaș în emisiile istorice între Sudul Global și Nordul Global. Europa și America de Nord, de exemplu, sunt responsabile pentru mai mult de 60% din emisiile de carbon din 1750, în timp ce America de Sud este responsabilă pentru doar 3%. Această situație nu poate fi ignorată, la fel cum nu

putem restrânge datoria ecologică la tărâmul compensației bănești, datorându-se faptului că comercializarea naturii și costul de mediu corespunzător au lăsat și continuă să lase un sistem de exploatare planetară care afectează popoarele rasializate și colonizate într-un mod total disproporționat.

Prin revendicarea datoriei ecologice, pledăm pentru strategii cuprinzătoare care să garanteze o viață demnă popoarelor din Sud în ceea ce privește justiția integrală, ontologică și reparatorie. În schimb, departe de a reduce decalajele geopolitice, propunerile de tranziție hegemonică riscă serios aprofundarea datoriilor coloniale și ecologice datorate Sudului Global. Nicio justiție climatică și nicio transformare ecosocială nu sunt posibile fără a include reparații pentru aceste datorii. Departe de orice binarism și simplism, în acest moment, dialogul dintre luptele și sectoarele critice ale Nordului Global și Sudului Global este strategic, atât pentru a încuraja o dezbatere globală *despre cine datorează cui*, cât și pentru a promova noi forme de internaționalism între lupte eco-teritoriale de la diferite latitudini.

> Între o tranziție energetică justă și orizonturi ecosociale ale justiției integrale

În discuțiile noastre cu alte realități ale Sudului Global (vezi recentul nostru [Manifest pentru o tranziție energetică ecosocială din partea popoarelor din sud](#)), observăm o tendință de creștere a exploatarei petrolului offshore, *fracking*-ului și chiar mai multor mega-proiecte pentru a alimenta supra-consumul Nordului Global. Extractivismul agrar sub formă de monocultură industrială intensivă își însușește toate resursele de apă, aer și pământ. Gradul enorm de control corporativ din toate țările noastre este alarmant.

Deși tranzițiile socioecologice nu pot fi limitate la problema energetică, o transformare structurală a sistemului energetic, a modului de producție și a relațiilor societate/ natură este esențială. Principalele linii ale Pactului Ecosocial și Intercultural al Sudului în ceea ce înțelegem prin tranziție energetică sunt următoarele:

- Energia este un drept, iar democrația energetică este o necesitate pentru susținerea rețelei vieții.
- Este necesar să se împletească justiția socială cu justiția de mediu pentru a elimina sărăcia energetică. Justiția ecosocială implică desființarea relațiilor de putere care continuă să acorde prioritate accesului doar pentru un grup privilegiat al societății, excluzând sectoarele vulnerabile și exploatând corpurile și natura feminizate.
- Trebuie să ne decarbonizăm societățile și economiile: o provocare mai mare în Sud decât în Nord, atât din cauza amprente ecologice, istorice și coloniale lăsate de exploatare, cât și din cauza rezervelor de materii prime care există în Sud.
- Decuplarea structurilor noastre economice, sociale și culturale de combustibilii fosili, de mandatul de exploatare a naturii și de imaginarul de dezvoltare care încă poziționează America Latină ca un „El Dorado” nelimitat este esențială.
- Întregul sistem trebuie să se schimbe, nu doar matricea



energetică: deconcentrarea, deprivatizarea, decomodificarea, descentralizarea, depatriarhalizarea, decolonizarea, repararea și vindecarea.

- Trebuie să transformăm modul de producție, precum și matricea noastră de relații sociale și relații cu natura.
- Energia trebuie privită într-un mod relațional, așa că trebuie să facem vizibile interdependența și ecodependența noastră de energie.
- Este important să fim atenți la „soluții false”, de exemplu, limitele și standardele duble aplicate energiei regenerabile, litiului și altor minerale pentru tranziție, incluzând o perspectivă critică asupra consensurilor la care corporațiile și statele ajung în spații precum COP-urile pentru a implementa modele energetice care iau în considerare probleme controversate pentru Sud, cum ar fi hidrogenul verde, gri sau albastru, agricultura inteligentă, piețele de carbon, geoingenieria și alte propuneri care vizează la menținerea relațiilor de putere actuale și a asimetriilor în jurul energiei dintre Nordul Global și Sudul Global.
- Combustibilii fosili trebuie lăsați în pământ.
- Trebuie să recuperăm plata datoriei ecologice, nu numai în termeni monetari, ci și structurali și simbolici, din perspectivă regională sau sudică.
- Este vital să reducem și să reducem metabolismul social: producem cu mai puține materiale și energie și consumăm mai puțin – redefinindu-ne înțelegerea bunăstării departe de dimensiunile materiale și monetare.

La aceste linii strategice trebuie adăugate propuneri specifice în fiecare context care să fie sensibile la realitățile diferite, ceea

ce am încercat să facem recent prin promovarea împreună cu [CENSAT Agua Viva](#) și alte organizații latino-americane a documentului [Disminución planeada de la dependencia fósil en Colombia](#), o propunere colectivă care urmărește dialogul cu propunerea de tranziție energetică făcută de guvernul columbian condus de Gustavo Petro și Francia Márquez Mina.

Cu sensibilitate față de procesele de schimbare în curs de desfășurare în regiunea noastră, dar și conștienți de ponderea forțelor retrograde și oligarhice, noi, cei din Pactul Ecosocial și Intercultural al Sudului, vom continua să mergem înainte, combinând proteste și propuneri, critici și alternative la dezvoltare. Vom prelua ideile și conceptele care s-au făcut în ultimele decenii în lumina mișcărilor de luptă și ne vom plasa alături de ele: drepturile naturii, a trăi bine, dreptate redistributivă, îngrijire, tranziții juste, autonomie, post-extractivism, eco-feminism teritorial, suveranitate și autonomie alimentară. Astfel, apărăm un tip de pact radical diferit: nu Pactul Verde hegemonic al acordurilor și înțelegerilor dintre obișnuitele „pisici grase”; ci mai degrabă un pact cu Pământul, de la Sud și pentru Sud, așa cum a sugerat Arturo Escobar în [prezentarea inițiativei noastre](#). Un pact înțeles ca un angajament față de alte moduri de a trăi și de a fi cu și în lume. ■

Adrese de corespondență:

Pacto Ecosocial del Sur <pactoechosocialdelur@gmail.com>

Twitter: [@SvampaM](#) / [@AlbertoAcostaE](#) / [@EnriqueViale](#) / [@brenobringel](#) / [@liliib17](#) / [@ColectivoCasa](#) / [@PactoSur](#)

> Dezvoltarea celor 1%

de **Vandana Shiva**, Fundația de Cercetare pentru Științe, Tehnologie și Ecologie Navdanya, New Delhi, India



Micii fermierii sunt în fapt mai productivi decât fermele mari corporatist-industriale, fără a utiliza aditivi comerciali dăunători mediului, precum îngrășăminte, pesticide ori semințe modificate genetic. Ilustrație realizată de Arbu, 2023.

Trebuie să trecem dincolo de discursul „dezvoltării” și al Produsului Intern Brut (PIB), așa cum sunt modelate de gândirea patriarhală capitalistă și să ne revendicăm adevărata umanitate ca membri ai familiei Pământului. După cum scriu Lessem și Schieffer în cartea lor *Integral Economics*: „Dacă părinții teoriei capitaliste ar fi ales o mamă mai degrabă decât un singur bărbat burghez ca cea mai mică unitate economică pentru construcțiile lor

teoretice, ei nu ar fi fost capabili să formuleze axioma naturii egoistă a ființelor umane în felul în care au făcut-o”.

Economiile patriarhale capitaliste sunt modelate prin război și violență – războaie împotriva naturii și a diverselor culturi și violența împotriva femeilor. Și în timp ce obiectivul este de a deține și controla bogăția reală pe care natura și oamenii o produc, există un grad de înlocuire tot mai mare a proceselor

materiale cu ficțiuni economice precum „logica” piețelor competitive. Separarea este caracteristica esențială a paradigmelor care apar din convergența valorilor patriarhale și a capitalismului. În primul rând, natura este separată de oameni; apoi, oamenii sunt separați în funcție de sex, religie, castă și clasă. Această separare a ceea ce este asociat și interconectat este rădăcina violenței – mai întâi la nivel mental, apoi în acțiunile de zi cu zi. Nu este o întâmplare faptul că inegalitățile sociale din trecut au luat o formă nouă și brutală odată cu ascensiunea globalizării corporatiste. Astăzi se observă adesea că, în conformitate cu tendințele actuale, 1% din populația globală va controla în curând la fel de multă bogăție ca și restul de 99%.

Astăzi, corporațiile pretind o personalitate juridică care depășește drepturile oamenilor reali. Dar distanțarea constructelor fictive de sursele reale de creare a bogăției a mers și mai departe. Finanțele sunt acum înlocuite cu capitalul, cu instrumente și tehnologii care le permit celor bogați să acumuleze bogăție ca „rentieri” fără a face nimic. A face bani în economia financiară se bazează pe speculații; iar dereglementarea financiară permite celor bogați să speculeze folosind salariile câștigate cu greu ale altor oameni. Ideea de „creștere” a apărut ca măsură a succesului între indivizi și guverne, referindu-se la o formă de dezvoltare și la crizele sale: experiențe globale și o paradigmă concepută de patriarhalul capitalist Big Money, doar pentru ca Big Money să crească.

Ceea ce paradigma creșterii economice nu reușește să ia la cunoștință este distrugerea vieții în natură și societate. Atât *ecologia*, cât și *economia* sunt derivate din cuvântul grecesc *oikos*, care înseamnă casă, și ambele cuvinte implică o formă de management al gospodăriei. Când economia lucrează împotriva științei ecologiei, are ca rezultat o gestionare defectuoasă a Pământului, casa noastră.

Criza climatică, criza apei, criza biodiversității, criza alimentară sunt toate simptome diferite ale gestionării defectuoase a Pământului și a resurselor sale. Oamenii administrează greșit Pământul și îi distrug procesele ecologice nerecunoscând natura drept „capitalul real” și „sursa” a tot ceea ce derivă din acesta. Fără Natură și procesele ei ecologice care susțin viața pe Pământ, cele mai mari economii se prăbușesc și civilizațiile dispar.

Conform modelului de dezvoltare neoliberal contemporan, cei săraci sunt săraci pentru că cei 1% și-au acaparat mijloacele de existență, resursele și bogăția. Vedem asta astăzi în deplasarea atât a comunităților din Rojava din Orientul Mijlociu, cât și a poporului Rohingya din Myanmar. Țăranii sunt din ce în ce mai săraci pentru că 1% promovează o agricultură industrială bazată pe achiziționarea de semințe și substanțe chimice costisitoare, care îi obligă la datorii și le distrug solul, apa, biodiversitatea și libertatea.

Cartea mea, *Earth Democracy*, descrie modul în care corporația Monsanto a monopolizat aprovizionarea cu semințe de bumbac prin promovarea promovării bumbacului de tip Bt. Adesea forțați să se îndatoreze prin achiziționarea acestor semințe scumpe de organisme modificate genetic (OMG) și a altor așa-numite tehnologii de revoluție verde, aproximativ 300.000 de fermieri indieni s-au sinucis în ultimele două decenii, majoritatea sinuciderilor având loc în centura de bumbac. Am pus bazele unei ferme rurale de cercetare numită Navdanya pentru a contracara aceste monopoluri violente. Salvăm soiurile tradiționale de bumbac organic ale fermierilor pentru a le distribui în cadrul mișcării *Seed Freedom* (ro. Libertatea semințelor).

Dacă fermierii devin tot mai săraci, se datorează faptului că *Poison Cartel* (ro. Cartelul otrăvii) – acum redus la trei jucători: Monsanto Bayer, Dow Dupont și Syngenta Chem China – îi face dependenți de cumpărarea de semințe și substanțe chimice costisitoare. Corporațiile integrate pe verticală, care leagă semințele de substanțe chimice de comerțul internațional și de procesarea alimentelor nedorite, fură 99% din valoarea pe care o produc fermierii. Aceștia devin tot mai săraci deoarece „comerțul liber” promovează dumpingul, distrugerea mijloacelor de trai și scăderea prețurilor agricole. Mai mult, fermierii mici sunt de fapt mai productivi decât fermele mari corporative industriale, fără a utiliza aditivi comerciali dăunători mediului, cum ar fi îngrășămintele, pesticidele și semințele modificate genetic. În schimb, uniunea țărănească globală Via Campesina subliniază că modurile tradiționale de aprovizionare nu numai că permit mai multă autonomie fermierilor, dar pot chiar atenua efectele încălzirii globale.

Este de la sine înțeles că „economia de creștere” a celor 1% este profund anti-viață, iar multe dintre efectele sale sunt resimțite și de oamenii care lucrează din Nordul Global. ONG-ul poporului filipinez IBON International afirmă că, dacă violența masculină a fost folosită în mod tradițional pentru a menține femeile exploatabile atât ca lucrătoare productive, cât și ca organisme de reproducere, acum violența masculină funcționează în serviciul realizării de profit capitalist. Oamenii de pretutindeni devin tot mai săraci, deoarece guvernele capturate de cei 1% impun politici de privatizare cu profit pentru sănătate și educație, transport și energie, consolidate de mandatele Băncii Mondiale și ale FMI.

Muncitorii, fermierii, casnicele și natura în general sunt transformate în „colonii” de paradigma economică patriarhală capitalistă dominantă. Modelul capitalist de dezvoltare prin globalizare exprimă o convergență a două forme de violență: puterea vechilor culturi patriarhale combinată cu dominația neoliberală modernă a banilor. ■

Adresă de corespondență: Vandana Shiva <vandana@vandanashiva.com>
Twitter: [@drvandanashiva](https://twitter.com/drvandanashiva)

> “Buen Vivir”: genealogie și orizonturi

de **Mónica Chuji**, Amazonian intelectual Amazonian Kichwa, fost Ministru al Comunicațiilor, Ecuador; **Grimaldo Rengifo**, Proyecto Andino de Tecnologías Campesinas (PRATEC), Peru; și **Eduardo Gudynas**, Centro Latinoamericano de Ecología Social (CLAES), Uruguay



Pictură murală pictată de Luísa Acauan Lorentz pe peretele exterior al unei case din zona rurală din Porto Alegre, Brazilia. Foto credit: Luísa Acauan Lorentz, 2022.

Categoria *buen vivir* sau „a trăi bine” exprimă un ansamblu de perspective sud-americane care împărtășesc o interogare radicală a dezvoltării și a altor componente de bază ale modernității, oferind în același timp alternative care o depășesc. Nu se aseamănă cu înțelegerea occidentală a bunăstării sau a vieții bune și nici nu poate fi descrisă ca o ideologie sau cultură, ci exprimă o schimbare mai profundă în cunoaștere, afectivitate și spiritualitate: o deschidere ontologică către alte forme de înțelegere a relației dintre oameni și non-oameni care nu implică separarea modernă dintre societate și natură. Este o categorie plurală care este în construcție și capătă forme specifice în diferite locuri și regiuni. Este heterodoxă prin faptul că hibridizează elementele indigene cu criticile interne ale modernității. Trimiteri la ideile de tip *buen vivir* au fost înregistrate încă de la mijlocul secolului

al XX-lea, dar semnificațiile sale actuale au fost enunțate în anii 1990.

Importante în acest sens au fost contribuțiile *Proyecto Andino de Tecnologías Campesinas* (ro. Proiect andin de tehnologii țărănești) în Peru; *Centro Andino de la Agricultura y el Desarrollo Agropecuario* (ro. Centrul andin pentru dezvoltarea agriculturii și creșterii din Bolivia; și diferiți intelectuali, precum și lideri sociali și indigeni, printre care se remarcă Alberto Acosta, în Ecuador. O gamă largă de mișcări sociale au a susținut aceste idei, care au adus schimbări politice în Bolivia și Ecuador și au obținut recunoașterea constituțională. *Buen vivir* cuprinde diferite versiuni specifice fiecărui context social, istoric și ecologic. Acestea apar prin inovare și prin legarea și hibridizarea conceptelor care provin din tradiții indigene cu posturi critice în interiorul modernității însăși. Printre acestea se numără *suma qamaña* din Aymara, *ñande reko* din Guaraní bolivian, *sumak kawsay*, *allin kawsay* al ecuadorianului Kichwa și *allin kawsay* al Quechua peruvian. *Shür waras* ecuadorian/ peruvian și *küme morgen* din Mapuche chilean sunt concepte analoge. Printre contribuțiile occidentale se numără criticile radicale aduse dezvoltării, inclusiv post-dezvoltării; recunoașterea colonialității puterii și cunoașterii; criticile feministe ale patriarhatului; etica alternativă care recunoaște valoarea intrinsecă a non-umanului; și viziuni de mediu, cum ar fi ecologia profundă.

Nu există un singur *buen vivir*; de exemplu, *sumak kawsay* din Ecuador este diferit de *suma qamaña* din Bolivia. În primul caz, traducerile aproximative către categorii occidentale se referă la arta de a trăi bine și armonios într-o comunitate, deși definită în dimensiuni sociale și ecologice în același timp. Între timp, cel din urmă caz se adresează și conviețuirii în comunități mixte, dar în teritorii specifice. În mod similar, este la fel de incorect să spunem că *buen vivir* este exclusiv o propoziție indigenă, pe cât este să spunem că implică revenirea la o condiție pre-colonială; deși aceste contribuții sunt esențiale pentru construcția sa.

Există componente comune dincolo de diversitatea categoriei (Gudynas 2011). Toate perspectivele pun la îndoială conceptul de progres și noțiunea de istorie universală unică. Acestea sunt deschise proceselor istorice multiple, paralele, neliniare și chiar circulare, punând la îndoială

>>

dezvoltarea din cauza preocupării sale pentru creșterea economică, consumerism, comercializarea naturii și așa mai departe. Această critică acoperă varietățile de dezvoltare capitaliste și socialiste. Din această perspectivă, a vorbi despre un *buen vivir* socialist nu are sens. Alternativele sunt atât post-capitaliste, cât și post-socialiste, deconectându-se de la creștere și concentrându-se pe satisfacerea completă a nevoilor umane din punctul de vedere al austerității. *Buen vivir* înlocuiește centralitatea oamenilor ca unic subiect înzestrat cu reprezentare politică și ca sursă a oricărei evaluări.

Aceasta implică o deschidere etică (prin recunoașterea valorii intrinseci a non-oamenilor și a drepturilor naturii), precum și o deschidere politică (acceptarea subiecților non-umani). Se confruntă cu patriarhia, chiar și în inima domeniilor rurale și indigene, postulând alternative feministe care revigorează rolul cheie al femeilor în apărarea comunităților și a naturii. Separarea modernă dintre umanitate și natură este, de asemenea, contestată: *buen vivir* recunoaște comunități extinse formate din oameni și animale non-umane, plante, munți, spirite și așa mai departe, în teritorii specifice. Un exemplu în acest sens este conceptul andin de *ayllu*: comunități socioecologice mixte înrădăcinate într-un anumit teritoriu.

Buen vivir respinge toate formele de colonialism și păstrează distanța de multiculturalism. Susține, în schimb, un tip de interculturalitate care pune în valoare fiecare tradiție a cunoașterii, postulând astfel necesitatea refondării politicii pe baza plurinaționalității. *Buen vivir* acordă o importanță substanțială afectivității și spiritualității. Relațiile în comunitățile extinse nu sunt limitate la schimburi de piață sau legături utilitare; în schimb, acestea încorporează reciprocitatea, complementaritatea, comunismul și redistribuirea, printre alte calități.

Ideile din spatele *buen vivir* au făcut obiectul unei critici dure. Unii consideră că reflectă un reduționism indigen, în timp ce alții afirmă că, în realitate, sunt o invenție New Age. Intelectualii din stânga convențională au susținut că sunt o distragere a atenției de la adevăratul obiectiv, care nu sunt alternative la dezvoltare, ci alternative la capitalism; ei resping, de asemenea, valoarea intrinsecă a non-oamenilor.

În ciuda acestor argumente, ideile de tip *buen vivir* au obținut un sprijin puternic și larg răspândit în țările andine. De acolo, s-au răspândit rapid în toată America Latină și pe scena globală, oferind baza unor alternative specifice de dezvoltare, ca în recunoașterea constituțională a drepturilor naturii și ale Pacha Mama; moratoria asupra forajului Amazon; modelele de tranziție la post-extractivism; sau cosmopolitica bazată pe participarea actorilor non-umani.

A devenit evidentă contradicția acută dintre aceste idei originale de tip *buen vivir* și strategiile de dezvoltare ale guvernelor boliviane și ecuadoriene, care au promovat practici extractiviste precum mega-exploatarea minieră sau extracția petrolului amazonian. Astfel de regimuri „progresiste” au încercat să depășească aceste contradicții prin noi definiții ale *buen vivir*, fie ca tip de socialism în Ecuador, fie ca dezvoltare integrală în Bolivia, plasându-l astfel în modernitate. Aceste poziții au fost susținute de unele agenții de stat, intelectuali și intelectuali non-sud-americieni care, în ciuda intențiilor lor, nu fac decât să pună în aplicare colonialitatea ideilor. În ciuda tuturor, ideile originale de tip *buen vivir* au fost menținute. Aceștia continuă să hrănească rezistența socială la dezvoltarea convențională; de exemplu, în cazul demonstrațiilor indigene și cetățenești din Bolivia, Ecuador și Peru pentru apărarea teritoriului, a apei și a Mamei Pământ, ceea ce demonstrează că *buen vivir* nu se limitează la câțiva intelectuali și ONG-uri, ci că a câștigat un nivel ridicat de sprijin popular.

În concluzie, *buen vivir* este o propunere în curs de desfășurare, alimentată de diferite mișcări și activiști, cu progresele și eșecurile, inovațiile și contradicțiile sale. Este inevitabil în construcție, deoarece nu este ușor să treci dincolo de modernitate. Trebuie să fie neapărat plural, deoarece cuprinde poziții care pun la îndoială modernitatea, deschizând în același timp alte moduri de a gândi, de a simți și de a fi – alte ontologii – înrădăcinate în istorii, teritorii, culturi și ecologii specifice. Cu toate acestea, există convergențe clare în această diversitate care o deosebesc de modernitate, cum ar fi respingerea credinței modernității în progres, recunoașterea comunităților extinse care decurg din viziuni relaționale asupra lumii și o etică care acceptă valoarea intrinsecă a non-oamenilor. ■

Urmăriți autorii pe Twitter: [@Monicachuji](#) / [@PratecPRA](#) / [@EGudynas](#)

> Ubuntu:

un concept și un mod de a trăi drept și puternic

de **Lesley Le Grange**, Universitatea Stellenbosch, Africa de Sud



Madagascar, Bulevardul Baobabilor.
Foto credit: Antoni Socias, Unsplash.

Ubuntu este un concept sud-african care reprezintă umanitate și implică atât o condiție de a fi, cât și o stare de devenire. Se referă la desfășurarea ființei umane în relație cu alte ființe umane și lumea mai mult decât umană a naturii non-umane. Cu alte cuvinte, devenirea unui om depinde de alte ființe umane și de cosmos. Mai mult, ubuntu sugerează că o ființă umană nu este individul atomizat al tradiției occidentale, ci este încorporată în relațiile sociale și biofizice.

Ubuntu este așadar „anti-umanist” pentru că subliniază existența relațională și devenirea ființei umane. *Ubuntu* este derivat din expresii proverbiale sau aforisme găsite în mai multe limbi din Africa, la sud de Sahara. În limbile Nguni ale Zulu,

Xhosa și Ndebele vorbite în Africa de Sud, *ubuntu* derivă din expresia: *Umntungumuntungabanye Bantu*, care sugerează că umanitatea unei persoane este exprimată în mod ideal în relația cu ceilalți și, la rândul său, este o adevărată expresie a personalității: „Suntem, deci sunt”. *Botho* este echivalentul său în limbile Sotho-Tswana și acest cuvânt este derivat din expresia proverbială: *Mothokemothokabathobabang*. Ubuntu cuprinde unul dintre elementele de bază ale unei ființe umane. Cuvântul zulu pentru ființă umană este *umuntu*, unul care este format din următoarele elemente: *umzimba* (corp, formă, carne), *umoya* (respirație, aer, viață), *umphefumela* (umbră, spirit, suflet), *amandla* (vitalitate, putere, energie), *inhliziyi* (inima, centrul emoțiilor), *umqondo* (cap, creier, intelect), *ulwimi* (limbaj, vorbire) și *ubuntu* (umanitate).



> Un mod tradițional recuperat de a trăi

Ubuntu este, totuși, nu numai un concept lingvistic, ci are o conotație normativă care întrușipează modul în care ar trebui să ne raportăm unul la celălalt – care este obligația noastră morală față de celălalt. Ubuntu sugerează că obligația noastră morală este să avem grijă de ceilalți, pentru că atunci când sunt răniți, noi suntem răniți. Această obligație se extinde asupra întregii vieți, deoarece totul în cosmos este legat: când fac rău naturii, sunt rănit.

Ca toate valorile culturale africane, ubuntu a fost vehiculat oral și tradițional: semnificația sa a fost împletită în practicile culturale și experiențele trăite ale popoarelor africane. Astfel de valori culturale au fost erodate sau șterse de colonizare. Cu toate acestea, în Africa postcolonială, ubuntu și echivalentele sale au fost reinvocate ca parte a unui proiect de decolonizare și se bucură, de asemenea, de o atractivitate tot mai mare la nivel global, ca alternativă la noțiunile dominante de dezvoltare care amenință posibilitatea realizării dreptății sociale și sustenabilității mediului. De exemplu, unele grupuri afro-descendente din America de Sud invocă ubuntu pentru a obține o înțelegere mai nuanțată a *buen vivir*.

> Un concept just și plin de putere

Ubuntu transmite ideea că nu se poate realiza sau exprima adevăratul sine prin exploatare, înșelare sau acționând în moduri nedrepte față de ceilalți. Fără prezența celorlalți, un individ nu este capabil să se joace, să-și folosească simțurile, să-și imagineze, să gândească, să raționeze, să producă sau să dețină control asupra mediului. Prin urmare, ubuntu descrie solidaritatea între oameni și printre oameni și lumea mai mult decât umană. Poate fi invocat pentru a construi solidarități între oameni în lupta pentru justiția socială și sustenabilitatea mediului, care sunt preocupări centrale ale mișcărilor sociale de pe tot globul.

Acest concept cuprinde propunerea conform căreia creativitatea și libertatea umană ar trebui să fie constrânse numai atunci când dăunează altora. Ubuntu este manifestarea puterii din interiorul tuturor ființelor care servește la îmbunătățirea vieții și nu o împiedică niciodată. Este o putere care este productivă, care conectează și care generează grijă și compasiune – este puterea mulțimii care dă impuls mișcărilor sociale. Această formă de putere este în contrast cu puterea care impune, care împarte, care colonizează – puterea suveranului deținută de organizații supranaționale, guverne, armata și lumea corporatistă. Ultima formă de putere are ca rezultat erodarea ubuntu.

> Transformare multidimensională

Potențialul de transformare al ubuntu constă în furnizarea de abordări alternative ale unora dintre provocările cheie cu care se confruntă omenirea în secolul XXI: inegalitatea tot mai mare între oameni, dezastru ecologic iminent și interconexiunea umană cu noile tehnologii, în măsura în care este dificil de determinat ce înseamnă „a fi uman” acum. În ceea ce privește ultima provocare, invocarea ubuntu aduce în prim plan importanța afirmării umanității, nu prin definirea a ceea ce înseamnă a fi uman pentru a declara alte entități „non-umane”, ci printr-un proces care implică desfășurarea umanului într-un context de dezvoltare a noilor tehnologii. Abordarea inegalității în lume sugerează o preocupare numai pentru oameni – este centrată pe factorul uman – în timp ce abordarea crizei ecologice extinde acest interes la lumea mai mult decât umană – este eco-centrată. Ubuntu transformă prin faptul că transcende [binarul centrat pe om \(antropocentric\) și eco-centrat \(eco-centric\)](#).

Relaționalitatea dintre ființele umane ar trebui privită ca un microcosmos al relaționalității în interiorul cosmosului. Hrănirea sinelui sau îngrijirea altor ființe umane nu este, prin urmare, antagonistă cu grija pentru lumea mai mult decât umană – ubuntu nu poate fi redus pur și simplu la o categorie de antropocentric sau eco-centric. Sinele, comunitatea și natura sunt indisolubil legate una de cealaltă – vindecarea într-un domeniu are ca rezultat vindecarea tuturor, la fel și suferința experimentată transversal în toate cele trei dimensiuni. Lupta pentru libertatea individuală, justiția socială și sustenabilitatea mediului este o singură luptă.

> Deturnarea care trebuie conștientizată

Ar putea fi identificate două limite potențiale ale ubuntu. În primul rând, o interpretare restrânsă etnocentrică a conceptului ar putea fi folosită în mod politic pentru a îi exclude pe alții. Prin aceasta, vreau să spun că anumite grupuri care au câștigat putere politică în Africa postcolonială ar putea pretinde că le aparține conceptul – chiar dacă ar putea contrazice sensul termenului – sau ar putea susține că nu poate fi supus unei evaluări critice. Cu alte cuvinte, ubuntu s-ar putea reduce la un umanism restrâns care are ca rezultat atrocități precum xenofobia experimentată în Africa de Sud în ultima vreme. În al doilea rând, datorită atracției sale populare, ubuntu ar putea fi cooptat de organizații supranaționale, guverne și lumea corporatistă pentru a se potrivi propriilor agende; sau având în vedere dominația modurilor occidentale de cunoaștere, ar putea deveni asimilat într-o arhivă culturală occidentală, erodându-și astfel caracterul indigen. ■

Adresă de corespondență: Lesley Le Grange <llg@sun.ac.za>
Twitter: [@LesleyLeGrange](https://twitter.com/LesleyLeGrange)

> Cartografierea dezbatelor ecofeministe

de **Christelle Terreblanche**, Universitatea KwaZulu-Natal, Africa de Sud



Pictură murală de pe fațada unei clădiri din Caracol Oventic, teritoriul zapatist din Chiapas, Mexic. Foto credit: Vitória Gonzalez, 2017.

Ecofemiști explică legăturile istorice, materiale și ideologice dintre subjugarea femeilor și dominația naturii. Ca membri ai unei mișcări în evoluție, se referă la un corp divers de teorie politică, inclusiv etica feministă, decolonială și de mediu, îndemnând la examinarea modului în care conceptele fundamentale sunt încorporate și corupte de ipotezele tradiționale legate de sex și gen. De la începuturile sale în anii 1960, teoria ecofeministă a fost inspirată de acțiunea directă de la bază. Ecofeminismul a crescut rapid alături de mișcările anti-nucleare și de pace din anii 1970 și 80, și pe fondul preocupării în creștere a publicului cu privire la degradarea mediului. Femeile activiste se găsesc oriunde este amenințată reproducerea socială și ecologică a vieții: fie prin deșeuri toxice, violență rasială, exploatarea lucrătorilor din domeniul medical, pierderea biodiversității, defrișări, semințe comercializate sau depozitarea de terenuri ancestrale pentru „dezvoltare”.

Ecofemiștii susțin că emanciparea umană de atitudinile istorice patriarhale nu poate fi realizată fără eliberarea tuturor „celorlalte” ființe. Aceștia observă cum femeile din Nordul Global și țărani și popoarele indigene din Sudul Global se pot combina într-o singură voce politică autentică. Motivul este că aceste grupări sociale sunt calificate în îngrijirea vieții umane și non-umane. Ca politică, ecofeminismul este, prin urmare, *sui generis* și nu doar o ramură a feminismului, marxismului sau ecologiei. În ciuda unei fertilizări încrucișate a ideilor, ecofeminismul rearticulează preocupările feministe cu privire la egalitatea socială, legând-o de justiția și integritatea mediului.

> O revoluție reconstructivă care oferă conștientizare reflexă de sine

Ecofeminismul este uneori privit ca o renaștere a înțelepciunii antice cu privire la interconexiunea dintre „întreaga viață”. Un exemplu ar fi femeile Chipko din India care, cu secole în urmă, protejau pădurile de tăierile forestiere,

>>

cu brațele în jurul copacilor. Cu toate acestea, termenul actual de *ecofeminism* este atribuit apelului din 1974 al feministei franceze Francoise d'Eaubonne la o revoluție pentru salvarea ecosferei: o reconstrucție totală a relațiilor dintre oameni și natură, precum și între bărbați și femei. Analiza istorică a teoreticianei pionier Carolyn Merchant asupra revoluției științifice europene, *The Death of Nature*, a expus hotărârea părinților modernității de a stăpâni suveranitatea reproductivă a femeilor printr-o hărțuire instituționalizată. Cunoștințele de specialitate ale botaniștilor și moașelor au fost înlocuite cu o „meserie medicală” care privea natura și corpul drept „mașini”, ceea ce a abolit principiul precauției inerent muncii de îngrijire realizată de femei, consolidând în același timp o ontologie antică dualistă a superiorității raționale a bărbaților și a controlului asupra „celorlalți”, cum ar fi femeile „indisciplinate” și natura „haotică”.

Moderniștii liberali convenționali au interpretat adesea critica ecofeministă invers, întărind ideea patriarhală că femeile sau nativii sunt „în esență mai aproape de natură” și, prin urmare, inferioare. De fapt, ecofemiștii deconstruiesc vechile dualități hegemonice care decurg din dualismul „om peste natură”, dezvăluind exact modul în care acestea sunt folosite de oamenii de sex-gen, etnie și privilegii de clasă pentru a-și menține dominația socială prin „a fi altfel”. Înțeles în acest fel, un punct de vedere ecofeminist poate ajuta la aprofundarea conștientizării reflexive de sine a unei persoane cu privire la modul în care ea însăși este servită de relațiile de putere existente.

> Munca femeilor, cunoștințe ecologice și critici materialiste

Pe plan internațional, femeile realizează 65% din toată munca pentru 10% din salarii, în timp ce în Sudul Global, femeile produc de la 60% până la 80% din toate alimentele consumate. În urma cercetărilor din Africa colonială și America de Sud, Maria Mies și asociații ei din Școala Germană Bielefeld au propus o „perspectivă de subzistență” care validează cunoștințele ecologice ale femeilor și țăranilor ca producători și furnizori de viață. Începând cu anii 1980, acest argument economic a mobilizat ecofeminismul ca politică post-dezvoltare, anticipând alternativele contemporane, cum ar fi viziunea asupra lumii indigene din America Latină, *buen vivir* sau „viață bună”, și recenta atenție europeană acordată economiilor de decreștere și solidaritate. O altă expunere a „relei dezvoltări” a fost relatarea lui Vandana Shiva despre modul în care suveranitatea alimentară comunală obținută de fermierele indiene a fost pierdută după introducerea tehnologiilor Revoluției Verde din secolul al XX-lea.

Pe măsură ce soluțiile financiare și tehnologice adâncesc criza ecologică, ecofemiștii descoperă caracterul complex de clasă, etnie și sex-gen al aproprierii capitaliste. Fiind o politică materialistă bazată pe muncă, aceasta este neesențialistă; leagă punctele dintre supraconsumul din Nordul Global industrializat bogat și „robinetele și chiuvelele” sale din Sudul Global. Căci periferiile productivismului

patriarhal capitalist sunt cele care poartă consecințele sale poluante – ca datorie ecologică pentru comunitățile indigene și ca datorie întruchipată pentru femeile în viață și generațiile viitoare. Ecofemiștii materialisti precum Ariel Salleh, Mary Mellor, Ewa Charkiewicz, Ana Isla și alții leagă subzistența de eco-suficiență. Criticile lor structurale la adresa economiei reducționiste indică faptul că aceasta orbitează munca reproductivă în gospodării și pe teren – și asupra ciclurilor naturale de care depinde capitalismul.

> Un răspuns meta-industrial ecofeminist la criza de mediu

Ecofemiștii susțin că o astfel de muncă reproductivă se află *a priori* în opoziție cu valorizarea capitalistă și marxistă a producției și a valorii de schimb ca motor al acumulării. Salleh conceptualizează lucrătorii reproductivi nerecunoscuți – femei, țărani și indigeni – ca pe o „clasă meta-industrială” majoritară la nivel mondial ale cărei abilități exprimă o epistemologie și o etică „materialistă întruchipată”. Modul lor regenerativ de aprovizionare la vârful naturii sunt un răspuns politic și material implicit la criza de mediu. Astfel de lucrători există în întreaga lume într-un vast, dar aparent invizibil, mozaic de muncă non-alienată, menținând viața într-o rețea complexă de relații umanitate-natură. Munca meta-industrială infuzează ciclurile ecologice cu o „valoare metabolică” netă pozitivă. În mod clar, ecofeminismul extinde accentul analizei tradiționale ale clasei marxiste. Și într-adevăr, teoretizarea ei a fundamentelor „naturalizate” ale aproprierii capitaliste prin munca reproductivă este preluată de stânga academică. Totuși, există întotdeauna riscul ca teoretizările femeilor să fie reamblate în meta-narațiuni patriarhale existente.

> Emanciparea și îngrijirea comunală convergentă

O politică ecofeministă își propune să promoveze emanciparea umană prin economii de solidaritate regeneratoare bazate pe partajare. Aceasta pune complexitatea înaintea omogenității, cooperarea înaintea concurenței, bunurile comune înaintea proprietății și valoarea de utilizare înaintea valorii de schimb. Această politică emancipatoare câștigă recunoaștere pentru capacitatea sa de a elucida convergențele dintre preocupările de ecologie, feminism, marxism și etica indigenă centrată pe viață, cum ar fi *swaraj* în India și etosul african al *ubuntu*. Analiza pe care o oferă oferă o bază sociologică sistemică pentru toate alternativele post-dezvoltare care caută atât egalitatea, cât și moduri de viață durabile. Ecofemiștii pledează pentru o viziune asupra lumii bazată pe grija pentru diversitatea tuturor formelor de viață. ■

Adresă de corespondență: Christelle Terreblanche <terreblanche.christelle@gmail.com>

1. Mies, Maria and Shiva, Vandana (1993) *Ecofeminism*. London: Zed Books.
2. Salleh, Ariel (Ed.) (2009) *Eco-Sufficiency and Global Justice: Women Write Political Ecology*. London: Pluto Press.

> Drepturile naturii și jurisprudența pământului

de **Cormac Cullinan**, avocat de mediu, Africa de Sud

Pachamama (cerneală chinezească pe hârtie). Foto credit: Luísa Acauan Lorentz, 2019.



Majoritatea civilizațiilor contemporane sunt organizate pentru a maximiza produsul intern brut (PIB) în moduri care degradează mediul și care contribuie la schimbările climatice. Este posibil ca astfel de civilizații să se prăbușească în timpul secolului XXI, cu excepția cazului în care pot fi reorientate pentru a promova bunăstarea umană prin îmbunătățirea integrității și vitalității comunităților ecologice în care sunt încorporate. Avocații drepturilor naturii, cunoscuți și sub numele de drepturile Mamei Pământ, susțin că, pentru a realiza această tranziție, sistemele legale trebuie să recunoască faptul că toate aspectele naturii sunt subiecte juridice care au drepturi inerente. De asemenea, ei trebuie să susțină acele drepturi. Recunoașterea juridică a drepturilor naturii contextualizează drepturile omului ca o expresie specifică speciei a drepturilor naturii, întrucât oamenii fac parte din natură, și creează

obligații ființelor umane și persoanelor juridice de a respecta drepturile naturii.

Recunoașterea juridică a drepturilor naturii este un aspect al unui discurs mai larg despre jurisprudența Pământului și a altor abordări ecologice ale guvernării societăților umane. Jurisprudența Pământului este o filozofie a dreptului și a guvernării care își propune să ghideze oamenii să coexiste armonios în cadrul comunității Pământului, în loc să legitimeze și să faciliteze exploatarea și degradarea acesteia. Drepturile naturii, ca și drepturile omului, sunt concepute ca fiind inerente și inalienabile și apar din simpla existență a titularului drepturilor. Acest lucru înseamnă că fiecare ființă sau aspect al naturii, inclusiv oamenii, trebuie să aibă, cel puțin, dreptul de a exista, dreptul de a ocupa un loc fizic și dreptul de a interacționa cu alte ființe într-o manieră care îi permite să-și împlinească rolul său unic în procesele ecologice și evolutive.

>>

> Drepturile naturii făcute explicite prin lege

Cea mai semnificativă expresie contemporană a drepturilor naturii este Constituția Ecuadorului, care a fost adoptată în septembrie 2008. Ulterior, Declarația Universală a Drepturilor Mamei Pământ (UDRME) a fost proclamată de Conferința Mondială a Popoarelor privind Schimbările Climatice și Drepturile Mamei Pământ în Cochabamba, Bolivia, pe 22 aprilie 2010. Constituția Ecuadorului prevede: „Natura sau Pachamama, acolo unde viața este reprodusă și există, are dreptul să existe, să persiste și să mențină și să-și regenereze ciclurile vitale, structura, funcțiile și procesele evolutive” (articolul 71). Constituția precizează că recunoașterea drepturilor naturii este menită să creeze un cadru în care cetățenii să se poată bucura de drepturile lor și să își exercite responsabilitățile pentru a obține bunăstarea prin conviețuirea armonioasă în natură. Mai mult, ar fi un cadru care impune atât statului, cât și persoanelor private să respecte și să susțină drepturile naturii și mandatează statul să garanteze un model de dezvoltare care să fie în concordanță cu acest lucru. Legislația din Noua Zeelandă recunoaște râul Whanganui și zona Te Urewera ca entități juridice cu drepturi. Instanțele de judecată din India au recunoscut râurile Ganga și Yamuna, ghețarii Gangotri și Yamunotri din care curg acele râuri și pădurile și cursurile de apă aferente ca entități juridice cu drepturi. Curtea Constituțională din Columbia a recunoscut bazinul râului Atrato ca entitate juridică cu drept la „protecție, conservare, întreținere și restaurare”.

> Viziunea consumeristă asupra lumii

Modernitatea, capitalismul și consumerismul provin din viziunea profund antropocentrică conform căreia ființele umane sunt separate de natură și pot transcende legile acesteia. Acest excepționalism uman vede Pământul ca pe o colecție de resurse care există în scopul satisfacției umane. Deoarece resursele sunt considerate a fi limitate, depășirea altora pentru a asigura o pondere mai mare este înțeleasă a fi de o importanță capitală. Această viziune asupra lumii stă la baza majorității sistemelor juridice de astăzi. Legea definește natura (alta decât ființele umane) ca „proprietate” și acordă proprietarului puteri extinse de decizie în legătură cu aceste „bunuri” și puterea de a monopoliza beneficiile provenite din acestea. Aceasta oferă baza sistemelor economice și politice care concentrează bogăția și puterea și legitimează deciziile care acordă prioritate intereselor economice pe termen scurt ale unei mici minorități de oameni față de interesele colective ale comunității Pământului și ale vieții însăși.

> Viziunea eco-centrică asupra lumii

Recunoașterea faptului că natura are drepturi, pe de altă parte, se bazează pe o viziune eco-centrică asupra lumii, care vede oamenii ca pe o formă de viață sau ca pe un aspect particular al Pământului, care joacă un rol unic, dar nu preeminent, în cadrul comunității Pământului. De exemplu,

Preambulul și primul articol al UDRME se referă la Pământ ca la o comunitate vie care se auto-reglementează, alcătuită din ființe interconectate, care susține toate ființele și, în consecință, prioritizează menținerea integrității și sănătății întregii comunități a Pământului. Susținătorii drepturilor naturii indică descoperirile unor ramuri ale științei, cum ar fi fizica cuantică, biologia și ecologia, pentru a oferi dovezi că fiecare aspect al cosmosului este interconectat și pentru a respinge credințele larg răspândite conform cărora ființele umane sunt separate și superioare față de natură. Această abordare se bazează, de asemenea, pe înțelepciunea și tradițiile străvechi și pe cosmologiile oamenilor indigeni, care privesc Pământul ca pe o comunitate sacră de viață și impun oamenilor să mențină relații respectuoase cu alte ființe.

Jurisprudența Pământului și drepturile naturii reprezintă o provocare fundamentală pentru fiecare aspect al discursului la modă despre „dezvoltare” și pentru capitalism și patriarhat. Ele postulează o înțelegere diferită a rolului umanității, a scopului fundamental al societăților umane și a modului de promovare a bunăstării umane. De exemplu, dintr-o perspectivă eco-centrică, dezvoltarea este înțeleasă ca procesul prin care un individ dezvoltă o mai mare profunzime, complexitate, empatie și înțelepciune prin „inter-ființă” sau prin interrelație cu comunitatea vieții. Aceasta este antiteza sensului contemporan al dezvoltării, care presupune exploatarea și degradarea sistemelor naturale complexe pentru creșterea PIB-ului.

> O nouă mișcare și un nou manifest

Începând cu 2008, drepturile naturii și jurisprudența Pământului au devenit un aspect din ce în ce mai proeminent al discursului mișcărilor sociale, al activiștilor de mediu și de justiție socială și al popoarelor indigene din întreaga lume. Aceste concepte au devenit o temă centrală a discuțiilor din cadrul Națiunilor Unite despre „a trăi în armonie cu natura” și au fost încorporate în programele mai multor partide politice verzi și eco-socialiste. Drepturile naturii și jurisprudența Pământului abordează cele mai adânci rădăcini ale problemelor de mediu și societale contemporane. Ele oferă un manifest care transcende rasa, clasa, naționalitatea și cultura; ele se bazează pe o înțelegere a modului în care funcționează universul – o înțelegere care este mai precisă decât viziunile antropocentrice, mecaniciste și reduționiste asupra lumii. Drepturile naturii oferă o bază pentru o mișcare globală bazată pe drepturi care poate schimba normele de comportament uman acceptabil, așa cum s-a întâmplat cu drepturile omului. Aceste puncte forte înseamnă că, deși mișcarea pentru drepturile naturii este încă la început, influența sa va continua să crească din ce în ce mai rapid și deține potențialul de a avea un impact global profund. ■

Adresă de corespondență: Cormac Cullinan <cormac@greencounsel.co.za>

> Tendințele post-pandemie și fazele modernității

de **José Maurício Domingues**, Universitatea de Stat din Rio de Janeiro, Brazilia, și membru al comitetelor de cercetare ISA privind Teoria sociologică (RC16) și Sociologia istorică (RC56)

Pandemia de coronavirus/ COVID-19 care a lovit lumea în 2019-20 a implicat o schimbare majoră în articularea dintre stat și societate. Din 2008, neoliberalismul a fost sub control. Pandemia a adus brusc ceea ce s-ar putea numi *keynesianism de urgență* și o amplificare a politicii sociale pentru a menține țări întregi pe linia de plutire. Ceea ce cu doar câteva luni sau chiar zile înainte fusese de neimaginat a devenit posibil: măsurile luate, suma de bani aruncată în economie și plasele de siguranță au fost uimitoare. A existat o revenire uimitoare a statului, cu toate „capacitățile” sale, pentru a face față situației¹.

Putem vorbi de o schimbare epocală sau sunt doar schimbări de mai puțină importanță pe care le observăm? Vor dura schimbările? Este acesta un moment de punctuație în traiectoria altfel stabilă a politicilor sociale? În cele ce urmează voi schița un răspuns privind intervenția statului în economie și privind politicile sociale, cu o discuție prealabilă a fazelor modernității. Strict în ceea ce privește sistemul politic, continuitatea prevalează, în ciuda schimbărilor mai profunde cerute în multe cercuri ale societății. Democrația liberală este un regim mixt, iar tendința către mai multă oligarhie și mai puțină democrație, care se desfășoară încă din anii 1980 (spre *sisteme politice oligarhice avansate*), nu a fost inversată. Există, de asemenea, o creștere evidentă a supravegherii. Politicienii rămân preocupați în mare măsură de ei înșiși, de puterea lor și de cei bogați, deși presiunea pentru politici sociale mai robuste a crescut. Individualismul este agresiv, iar pandemia ar fi putut să-l exacerbeze, provocând în mare parte atitudini defensive și orientate spre privat, spre deosebire, de exemplu, de intensificarea sociabilității în urma pandemiei de „gripă spaniolă” cu un secol înainte. Aceasta este cu siguranță o problemă care așteaptă analiza sociologică. Ceea ce am de spus aici se aplică doar parțial lumii sistemului reînnoit de tip partid-stat-capitalism, unde prezența statului este mult mai intensă și unde funcționează un sistem politic mult mai autoritar. Cu toate acestea, în ceea ce privește politicile sociale, prevalența liberalismului social este grăitoare.

> Modernitatea și fazele ei

Modernitatea – inclusiv modernitatea politică – este o divergență evolutivă contingentă. Cu toate acestea, a contat pe elemente civilizaționale dezvoltate anterior, cu caracteristici din ce în ce mai globale, împreună cu hibridizările, iar forțele sale dominante au învins provocarea relativ scurtă a colectivismului autoritar prezentat. S-a dezvoltat, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în trei faze distincte (după cum arată lucrările lui Offe, Lash și Urry, Castells, Wagner, Domingues și altele). Prima a fost liberală și orientată spre piață (sau a privit acest lucru ca pe un program); era simultan colonială (deși Americile erau deja independente). A doua a fost bazată pe stat, în întreaga lume. Deși structura economică și juridică liberală a rămas în vigoare, „socialismul real” (mai adecvat numit colectivism autoritar) a radicalizat elementele de stat pe care le-a împrumutat de la modernitate, renunțând la infrastructura liberală și de piață. Apoi s-a instalat o a treia fază, mai complexă, mai individualistă, cu o prezență mai mare a rețelelor – alături de piața consolidată și de stat – și sub egida neoliberalismului.

Asistăm noi, în lumea post-pandemie, la apariția unei noi faze sau este doar o inflexiune care a apărut în a treia fază? În afara domeniului partid-stat, neoliberalismul a fost jocul dominant în oraș până de curând (iar susținătorii săi se luptă să-i mențină dominația). Cu toate acestea, putem presupune că asocierea celei de-a treia faze a modernității cu neoliberalismul a fost doar condiționată, indiferent de amprenta profundă pe care o va lăsa asupra lumii, orice altceva s-ar întâmpla.

> Statul, economia și politica socială

Deja înainte de pandemie, neoliberalismul era văzut ca fiind prea limitat pentru a face față economiei; mai mult sau mai puțin explicit sau implicit, guvernele se îndepărtau deja de unele dintre principiile sale, iar acum agenții puternici par să fie din ce în ce mai conștienți de această problemă.

>>

„Putem vorbi de o schimbare epocală sau sunt doar schimbări de mai puțină importanță pe care le observăm? Vor dura schimbările?”

Implementarea schimbării a fost însă mai complicată, inconsecvențele, rezistența și opacitatea caracterizând frecvent evoluțiile recente. Deși nu pot dezvolta această problemă aici, geopolitica și concurența dintre China și țările occidentale se prefigurează, de asemenea, ca un fundal pentru transformările actuale, prima de mult timp folosind un amestec complex de neoliberalism și o intervenție puternică a statului.

Să luăm, de exemplu, Uniunea Europeană. Putem discerne trei scenarii viitoare posibile: unul conservator (afaceri ca de obicei); unul oarecum haotic și conflictual; și unul transformator, în care se ating obiectivele de a răspunde provocărilor schimbărilor climatice (în special printr-o tranziție energetică), digitalizarea și modernizarea politicii sociale, împreună cu schimbările fiscale. Proiectul Next-GenerationEU, cu fonduri comune din bani împrumutați pe piață, mută deja UE în direcția celei de-a treia dintre aceste posibilități, cu o consolidare a „statului european”, ceea ce poate facilita sarcinile chiar puternicelor state naționale (prin combinarea cu acestea; de exemplu, prin finanțarea a până la 40 % din planul de relansare al Franței, care vizează adoptarea reînnoirii tehnologice până în 2030). În ceea ce privește impozitarea, în afară de o rată forfetară globală de impozitare de 15% pe corporații, pentru a evita schemele lor de paradisuri fiscale și, în general, evaziunea fiscală, nu s-au discutat prea multe (cu excepția Statelor Unite, unde impozitele pentru cei bogați au fost reduse). În orice caz, o rată globală de impozitare a corporațiilor, pe care experții și politicienii au discutat-o de ceva timp atunci când a izbucnit pandemia, poate fi încă limitată, după cum susțin criticii, dar este fără precedent. Dacă va crește în forță este discutabil (în Germania, de exemplu, au fost adoptate manevre pentru a evita respectarea clauzei constituționale care interzice alte datorii, provocând o stare de agitație), dar o mișcare în această direcție este probabil să avanseze. În orice caz, sistemul politic va media aceste modificări de reglementare. În Statele Unite, eventuala aprobare, în august 2022, după certuri acerbe, a proiectului Partidului Democrat de 740 de miliarde de dolari de combatere a inflației, de promovare a înlocuirii combustibililor fosili cu energie regenerabilă și de reducere a costurilor medicamentelor a fost un progres, deși mult mai modest decât s-a sperat de către stânga.

De remarcat sunt propunerile de finanțare a unei reînnoiri a infrastructurii economice, în special în ceea ce privește digitalizarea, dar și a lucrurilor mai prozaice, cum ar fi podurile și drumurile, și de a permite o tranziție a surselor de energie capabile să atenueze schimbările climatice în

curs, atât în Statele Unite, cât și în Europa. Mai presus de toate, sunt în joc domenii strategice, în special de înaltă tehnologie, microcipurile ieșind în evidență în mod special; o mulțime de bani și organisme noi în cadrul statului vor promova astfel de obiective și achizițiile de către stat de produse inovatoare (utilitatea unei astfel de strategii a fost susținută de modul în care vaccinurile împotriva coronavirusului au fost susținute de stat). Politica industrială revine: deși foarte diferită de perioada sa de glorie în țările liberal-capitaliste (mai „grăitoare”, adică), ea a devenit mult mai relevantă, în comparație cu ceea ce s-a întâmplat în ultimul sfert al secolului al XX-lea și începutul secolului XXI. Unii vorbesc despre o revenire a planificării, în special în ceea ce privește schimbările climatice și tranziția energetică. În orice caz, limitările bugetare în general au devenit mult mai blânde – în timp ce cheltuielile au devenit elastice, și au inclus chiar numeroase operațiuni de salvare.

În reglementarea comercială și financiară, a avut loc o adevărată schimbare. Timp de decenii, politicile anti-monopol au fost minimalizate, cu presupunerea că s-au auto-înfrânt. De la guvernul Reagan, ei ar fi trebuit să fie preocupați de bunăstarea consumatorilor. Prin urmare, dumpingul, reducerea prețurilor pentru a-și învinge concurenții, de exemplu, nu a fost văzută ca o problemă. Scopul a fost de a proteja concurența ca atare, nu concurenții specifici. Prin urmare alăturările și fuziunile care au creat oligopoluri gigantice nu au meritat intervenția. Acest lucru este în curs de [completă revizuire](#), cu politici anti-monopol din ce în ce mai cuprinzătoare și mai detaliate. În plus, sistemul de reglementare s-a extins de la o abordare instituțională tipică și mai limitată a Statelor Unite într-una ce privește abordarea serviciilor de piață către consumatori, în special, de bunuri publice de bază de tip monopol (telefonie și poștă, apă și canalizare, trenuri și aviație) pentru a include politica socială și alte activități.

Cu toate acestea, în ceea ce privește politica socială, se pare că devenim din ce în ce mai mult la fel. Liberalismul social, cu o politică socială pe două niveluri – una, bazată pe piață pentru înstăriți; cealaltă, prevăzută de stat pentru săraci – a devenit înțelepciune comună. Până în prezent, nu a apărut nicio punctuație în evoluția politicii sociale, care să zdruncine stabilitatea liberalismului social în continuă expansiune. Întrucât [asistența socială poate deveni mai universală](#); pentru prima dată, un răspuns globalizat, social-liberal pare să apară în termeni mai generali. Deși existau diferențe semnificative, în special între centrul sistemului global (precum și unele țări collectiviste autoritare) și

periferie, primele, cu politici sociale mai robuste și mai tendențial universaliste, în prezent liberalismul social a căpătat în mod incontestabil o poziție de putere la nivel mondial. Se concentrează pe sărăcie (pe „echitate”, nu pe egalitate). În ciuda nemulțumirilor sociale larg răspândite, nicio forță organizată nu a dat dovadă de suficientă putere. Ba chiar a încercat cu adevărat să deturneze politica socială către universalism și cetățenie socială deplină.

Ceea ce este în mod clar setat să prevaleze sunt sistemele de transfer de numerar. Acest lucru se poate întâmpla în conformitate cu granturile minime și țintele din America Latină – pentru a combate, dar și pentru a gestiona politic sărăcia – găsite în toate aceste țări, dar și în alte părți; sau urmând modalitatea extrem germană *Arbeitslosengeld II* (cunoscut sub numele de Hartz IV), cu rațiunea sa workfare [n. tr. sistem care le cere să muncească sau să participe la instruirei celor care primesc beneficii sociale]. Ele sunt un simulacru într-o lume din ce în ce mai bogată și inegală. Este adevărat că ceva de genul noului, îmbunătățitului german *Bürgergeld* poate indica în cele din urmă noi căi social-democrate, între sume mici de bani pentru șomerii merituoși și prevederi universale mai generoase, în ciuda rezistenței ferme din partea creștin-democraților (a se vedea, de asemenea, recentul italian *Reddito di cittadinanza*, făcut chiar mai răutăcios de către guvernul Meloni). În orice caz, așa cum stau lucrurile acum, schimbarea va fi limitată.

> Viitorul

Numai timpul va spune: este posibil ca bufnița Minervei să-și răspândească aripile doar la amurg. Dar putem cel puțin să evidențiem unele tendințe specifice care par să se fi desfășurat în ultimii ani și care probabil se vor intensifica. Desigur, totul depinde de desfășurarea de idei și programe, și în special de luptele politice, ale căror rezultate par, totuși, să indice în mod constant într-o singură direcție. Până în prezent, evoluțiile au fost inegale în întreaga lume.

Sperăm că schimbarea va introduce o eră mult mai generoasă, mai ecologică și mai solidară în istoria omenirii. Acest lucru pare puțin probabil totuși; dar nu înseamnă că nu apare o nouă fază a modernității sau o inflexiune în cadrul celei de-a treia. Cu toate acestea, direcția sa finală este încă incertă. ■

Adresă de corespondență:

José Maurício Domingues <jmdomingues@iesp.uerj.br>

1. Domingues, José Maurício (2020), "From global risk to global threat: State capabilities and modernity in times of coronavirus", *Current Sociology*, 70(1), 6-23.
2. Baumgartner, Frank and Jones, Bryan (2009) *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago: Chicago University Press.
3. Domingues, José Maurício (2019) "Social liberalism and global domination". In: Heriberto Cairo and Breno Bringel (Eds.) *Critical Geopolitics and Regional (Re) Configurations: Interregionalism and Transnationalism between Latin America and Europe*. London: Routledge, 49-62.

> (Re)Deschiderea științelor sociale: provocările științei deschise¹

de **Fernanda Beigel**, CONICET și Universitatea Națională din Cuyo, Argentina, și membră a Comitetului director al comitetului de cercetare ISA pentru Istoria sociologiei (RC08)



Foto credit: Pixabay.

In 1996, fostul președinte al ISA, Immanuel Wallerstein, a cerut comunității internaționale să restructureze științele sociale în celebrul Raport al Comisiei Gulbenkian. Raportul a pus sub semnul întrebării dezvoltarea acestor discipline în secolul al XIX-lea, când au însoțit dezvoltarea statelor coloniale europene, transformând experiențele și observațiile particulare ale acestora într-o construcție teoretică pretins universală. Consolidarea și instituționalizarea acestor discipline a impus ca fiecare dintre ele să aibă metodologii specializate, ceea ce a întărit partițiile care separă analiza socialului. Sub sloganul „Deschideți științele sociale”, raportul a identificat necesitatea de a abandona eurocentrismul și de a promova multilingvismul, interdisciplinaritatea, transparența proceselor de cercetare și colaborarea internațională.

Recent, UNESCO a adoptat „Recomandarea privind Știința Deschisă”, care se bazează pe preocupări similare și vizează

deschiderea rezultatelor (prin accesul liber la publicații) și a procesului (prin accesul liber la date) de cercetare științifică. Știința deschisă cuprinde toate disciplinele științifice și toate aspectele practicilor academice, inclusiv științele fundamentale și aplicate, științele naturale, științele sociale și științele umaniste. Ea subliniază necesitatea ca știința tradițională să fie deschisă la diferite sisteme de cunoaștere. De asemenea, recomandă colaborarea activă cu diferite sectoare ale societății și implicarea activă în problemele relevante pentru societate (știința în folosul cetățenilor).

La 25 de ani distanță între o publicație și cealaltă, principala diferență între aceste două proiecte globale constă în caracterul digital al științei deschise și în accentul pus pe deschiderea procesului de cercetare (date deschise, evaluare deschisă) prin intermediul infrastructurilor de colaborare. Pe de altă parte, ceea ce unește cele două proiecte este preocuparea pentru inegalitățile structurale care afectează procesul de

>>

circulație a cunoașterii și necesitatea de a asigura diversitatea epistemologică și multilingvismul.

> Protejarea accesului la date deschise în științele sociale

Din cauza caracteristicilor lor epistemologice, a relațiilor cu subiecții pe care îi studiază și a metodelor de investigare, științele sociale și umaniste prezintă provocări specifice pentru proiectul științei deschise. Deschiderea fără discernământ a proceselor lor de cercetare și a datelor colectate are implicații care afectează viața privată a indivizilor și poate pune în pericol comunitățile subalterne. Cu toate acestea, codurile de etică, normele accesului la datele personale deținute de o entitate și legislația națională privind utilizarea datelor cu caracter personal oferă un cadru suficient pentru a proteja aceste aspecte, motiv pentru care este necesar să se reflecteze asupra rezistenței la partajarea datelor de cercetare în științele sociale și umaniste.

În disciplinele mai puțin obișnuite cu munca în echipă, o mare parte din această rezistență este alimentată de teama de a pierde drepturile de proprietate intelectuală asupra muncii sau de a diminua recolta realizărilor individuale în termeni academici sau teoretici. Așa cum se întâmplă și în cazul științelor „dure”, există o recunoaștere declarativă a valorii sociale a științei, dar o dificultate în a accepta că cercetarea finanțată din fonduri publice este un bun comun. Implicația directă face referire la cunoașterea care este cumulativă și la faptul că ar trebui să evităm să colectăm aceleași informații în mod repetat de la echipe de cercetare diferite. Există, de asemenea, o anumită rezistență izolată în acest domeniu legată de recunoașterea intimă a slăbiciunilor empirice ale cercetărilor care nu ar rezista unei examinări deschise a dovezilor.

Unul dintre principalele avantaje ale punerii datelor la dispoziția comunității științifice și ale generării de infrastructuri de colaborare este faptul că aceste platforme sunt interoperabile și permit integrarea informațiilor despre persoanele care au produs fiecare obiect digital, despre instituțiile, proiectele și rezultatele publicate în regim deschis. Depozitele instituționale joacă un rol fundamental în conservarea obiectelor digitale. Este de așteptat ca seturile de date și produsele științifice de diferite tipuri să poată fi depozitate împreună cu evaluarea științifică care le conferă sigiliul de calitate. Evaluarea deschisă, un aspect al științei deschise asupra căruia nu s-a ajuns încă la un consens global, poate favoriza dialogul cunoașterii și poate contribui la rezolvarea obiecțiilor ideologice sau a disputelor teoretice care sunt la ordinea zilei în aceste discipline și care sfârșesc adesea prin a contesta publicarea unui articol.

Cu toate acestea, publicarea în regim deschis nu comportă doar avantaje. Utilizarea dominantă a limbii engleze ca și cod al interoperabilității promovează inegalitățile, consolidează omogenizarea exagerată a comunicării științifice în limba engleză și pune în pericol bibliodiversitatea. Între timp, o accelerare a accesului deschis la publicațiile științifice a fost

stimulată, în principal în Europa, prin programe precum „Planul S” al „Coalitiei S” și prin impunerea de taxe directe pentru autori (taxe de procesare a articolelor: TPA). Creșterea nediscriminatorie și treptată a TPA-urilor pentru a asigura ratele exorbitante de profit ale industriei editoriale generează deja o segmentare mai mare între cercetătorii din țările hegemonice și cei din țările nehegemonice. Proiectul Științei Deschise este o construcție în curs de desfășurare, cu tensiuni și lupte.

> Chestionarea eurocentrismului și implementarea Științei Deschise contextualizate

Revizuirea proiectului de deschidere a științelor sociale lansat de Raportul Gulbenkian, coordonat de Immanuel Wallerstein, permite recuperarea vitalității unui program care a pus în discuție fundamentele unui sistem de cunoaștere eurocentric și colonial, care astăzi face parte din proiectul științei deschise. În același timp, acesta ridică întrebări cu privire la participarea relativ marginală a științelor sociale și umane la un proiect pe care aceste discipline ar putea să-l îmbrățișeze cu mai mult entuziasm. Specificitatea cercetărilor efectuate în sociologie și în celelalte științe sociale și umaniste, atât în dinamica etnografică, cât și în coproducția de cunoaștere cu grupuri sociale vulnerabile, ridică dificultăți în ceea ce privește schimbul de date de cercetare. Motivele sunt diverse și se datorează naturii sensibile a informațiilor despre persoane sau organizații și a tipului de date pe care acestea le construiesc, care nu-și găsesc locul decât uneori în formatele stabilite pentru partajarea seturilor de date în depozitele instituționale.

În acest sens, consolidarea capacității la nivel instituțional este esențială pentru a recupera toate seturile normative implicate și pentru a disemina principiile și bunele practici ale științei deschise. De asemenea, este nevoie de un angajament mai semnificativ din partea cercetătorilor pentru a avansa în ceea ce privește deschiderea datelor de cercetare finanțate din fonduri publice, precum și revizuirea și contextualizarea modulelor de date deschise pentru a le adapta la nevoile specifice ale fiecărui domeniu de studiu.

Una dintre principalele dimensiuni ale științei deschise, știința în folosul cetățeanului, găsește un teren teoretic și practic bogat pentru dezvoltarea științei participative în științele sociale. America Latină a dezvoltat o tradiție teoretică și metodele sale de știință participativă timp de decenii. Pe lângă contribuțiile lui Fals Borda, experiențe precum educația populară a lui Paulo Freire și Epistemologiile Sudului reprezintă repere în acest sens. Majoritatea universităților din America Latină au implementat proiecte de extensie (cea de-a treia misiune) încă de la începutul secolului XX. Aceste interacțiuni între universități și societate oferă o acumulare de practici care promovează coproducția de cunoaștere și stabilesc itinerariul acestora pentru a extinde caracterul participativ al științei deschise.

În acest sens, noutatea științei participative nu apare atunci când anumite grupuri sociale sunt „invitate” să colaboreze cu oamenii de știință, ci atunci când este legată de dreptul la



știință și de dreptul de a investiga. Pentru ca știința participativă să fie efectiv deschisă și exercitată ca un drept fundamental al omului, trebuie să recunoaștem că cercetătorilor nu le aparțin datele colectate cu fonduri publice. Și, mai presus de toate, comunitățile care participă la cercetarea socială nu pot fi instrumentalizate ca simpli colectori de informații fără un drept la prelucrare și interpretare.

Știința în folosul cetățeanului nu este apanajul științelor sociale. Dimpotrivă, experiențele analizate sunt legate în cea mai mare parte de științele mediului. Dar unele regiuni ale lumii – în special cele mai periferice – au o tradiție în construirea unei științe a acțiunii participative care oferă o serie de principii metodologice care pot fi extinse. La nivel universitar, setul de practici și experiențe adunate în tradiția *extinderii critice* reprezintă o acumulare de cunoaștere esențială pentru dezvoltarea științei în folosul cetățeanului și a cunoașterii multiuniversitare.

> Democratizare, justiție informațională și eradicarea inegalităților

Subminarea asimetriilor informaționale și a relațiilor inegale de putere pentru a stimula o știință deschisă și participativă este indispensabilă. Sunt necesare sisteme mai democratice de guvernare a proceselor de cercetare deschisă. Principiile CARE (beneficiu colectiv, autoritate de control, responsabilitate, etică) pentru Guvernanța Datelor Indigene oferă un cadru conceptual pentru încercarea de a inversa dezechilibrele istorice de putere în practicile științifice pe care comunitatea academică le desfășoară împreună cu comunitățile. Cu toate acestea, sunt necesare acțiuni și stimulente specifice pentru sistemele de evaluare și finanțare, contextualizate la nivel instituțional în funcție de nevoile comunităților implicate.

Asimetriile globale în ceea ce privește infrastructura digitală, limbajele de circulație a cunoașterii și acumularea de prestigiu academic au un impact decisiv asupra condițiilor științei deschise în fiecare țară și regiune. Din această perspectivă, dialogul dintre programul lui Wallerstein și proiectul științei deschise devine astăzi mai productiv. Pentru a-l continua este nevoie de unele reflecții legate de decolonizarea științei pentru a concepe politici ale științei deschise pentru întregul Sud Global. S-ar putea chiar să fie nevoie să ne imaginăm noi forme de diplomatie academică care să reunească diverși actori din lumea științifică, cum ar fi asociațiile profesionale naționale, rețelele regionale, editorii, studenții, bibliotecarii, cercetătorii și organizațiile internaționale.

Accesul deschis la date și gratuitatea accesării acestora în vederea partajării și reutilizării reprezintă un aspect esențial al științei deschise. Dar aceasta nu garantează capacitățile de interoperabilitate a acestor date și nici nu asigură însușirea socială a rezultatelor sau relevanța acestora pentru o anumită

societate. Logica actuală a dezvoltării științifice este legată de un sistem academic global bazat pe un model productiv „la modă” care a fost nociv la toate nivelurile. Pentru a avansa în comunitatea academică sunt necesare multe discuții, răsturnând convingeri larg răspândite.

Datorită specificității sale, este esențial să se analizeze separat deschiderea cunoașterii ancestrale indigene, care a făcut obiectul unor discuții aprofundate în timpul elaborării proiectului de Recomandare pentru o Știință Deschisă la UNESCO. Ideea că aceasta ar putea implica o deschidere compulsivă a cunoașterii indigene a fost criticată de comunitățile indigene în cadrul consultării globale convocate în acest scop și a condus la modificări substanțiale și la o nouă formulare a Recomandării. Unele studii dovedesc procesele de extragere a cunoștințelor tradiționale indigene și de comercializare a acestora. Ștevia este un caz paradigmatic de contribuție cognitivă produsă de familiile paraguayene Guarani, situate în Cordillera de Amambay, care au descoperit existența Ka'a He'e și capacitatea sa de a îndulci, locul în care se poate găsi și informații despre creșterea sa. Exproprierea și prelucrarea sa în conformitate cu regulile și procedurile stabilite de instituțiile științifice ale metropolelor imperiale au făcut ca această legumă să intre în raționalitatea economică capitalistă care favorizează procesele de exploatare. Atunci când deschidem știința către alte sisteme de cunoaștere, este esențial să reafirmăm Recomandarea din Declarația Organizației Națiunilor Unite privind Drepturile Popoarelor Indigene (2007) și dreptul autonom și inalienabil al comunităților indigene asupra cunoașterii lor tradiționale.

În consecință, ancorarea locală, națională și regională a politicilor științifice plasează suveranitatea științifică în primul planul agendelor publice ale țărilor non-hegemonice în diferite dimensiuni; de exemplu, repatrierea datelor extrase de platformele comerciale sau de editori, guvernarea autonomă a cunoașterii indigene și discutarea relevanței sociale a științei într-un echilibru contextualizat între criteriile globale și standardele locale de cercetare. Trebuie să recunoaștem asimetriile infrastructurale ca fiind o piesă critică pentru a stimula diversitatea epistemologică. De asemenea, ar trebui să generăm politici de eradicare a inegalităților sociale în procesele de generare a cunoașterii și a inegalităților de rasă, etnie, dizabilitate sau gen în circulația acestora. Aceste asimetrii sunt multiscalare, la fel ca și soluțiile pe care trebuie să le găsim pentru a promova o știință deschisă, aliniată cu justiția socială, cognitivă și informațională. ■

Adresă de corespondență: Fernanda Beigel <fernandabeigel@gmail.com>
Twitter: @BeigelFernanda

1. O versiune extinsă a acestui articol în limba engleză va fi publicată în curând în *Global Perspectives* (Special Issue "Social Sciences in Latin America").

> Un concept sudic pentru sociologiei multiple

de **Mahmoud Dhaouadi**, Universitatea din Tunis, Tunisia, și membru în comitetele de cercetare ISA pentru Istoria sociologiei (RC08), Sociologia religiei (RC22), și Limbaj și societate (RC25)

„Influența socio-culturală totală” (ISCT), un concept care nu este utilizat de științele sociale moderne, poate fi definit ca un tip de influență socio-culturală care afectează fiecare individ din comunitate sau societate fără excepție. Altfel spus, nimeni nu se abate de la normele ISCT. Acest lucru este contrar ideii sociologice dominante, conform căreia abaterea de la normele socio-culturale este inevitabilă. Și există într-adevăr numeroase publicații și cursuri universitare despre devianță în SUA. În acest context al devianței obligatorii în societățile umane, analizez aici două cazuri în care nu se produce abaterea de la anumite norme socio-culturale, primul în societatea tunisiană și celălalt în toate societățile arabe musulmane. Ca atare, conceptul meu de ISCT poate fi considerat ca fiind în concordanță cu [apelurile tot mai numeroase din zilele noastre pentru „sociologiei multiple” și „sociologie decolonizatoare”](#). Conceptul meu de ISCT este rezultatul observațiilor mele cu privire la următoarele două fenomene specifice.

> Interzicerea deținerii de animale femele

Observațiile arată că oamenii din nord-estul Tunisiei (în orașele Ras Djabel, Rafraf, Ghar El Melh, Sounine, El Alia și Meteline) nu țin cu strictețe cătări, cai și măgari de sex feminin. Creșterea femelelor acestor animale este considerată un scandal social major care nu poate fi acceptat conform normelor comunității din regiune. Această normă socio-culturală adânc înrădăcinată și răspândită în rândul locuitorilor acestor orașe i-a determinat chiar să evite să numească obiectele fără viață prin numele lor feminine. De exemplu, ei înlocuiesc cuvântul feminin „camionette” (camionetă) cu cuvântul masculin „camion” (camion). Impactul acestor norme socioculturale asupra comportamentului tuturor locuitorilor din regiune este *total* și copleșitor: toți locuitorii țin numai cătări, cai și măgari de sex masculin.

După cum am mai spus, este scandalos în cultura locală să crești femelele acestor animale și chiar și simpla menționare sau aducere în discuție a animalelor femele în public este de obicei tratată negativ, cu reacții care variază de la jenă la furie violentă. Cultura locală de a refuza să crească animale femele îi face pe localnici practic indiferenți la normele socioculturale existente cu privire la această chestiune în restul Tunisiei sau în afara acesteia.

Pentru a explica acest fenomen, ipoteza mea este că pământul din această regiune nu poate satisface nevoile multor animale, ca să nu mai vorbim de potențialul de creștere continuă care ar putea rezulta din prezența femelelor. Cu toate acestea, locuitorii au nevoie de unele animale pentru a ara micile lor parcele de pământ și pentru a transporta lucruri atunci când tractoarele, camioanele și mașinile lipsesc. În acest context, creșterea doar a animalelor masculine a devenit cea mai bună strategie pentru a le satisface nevoile.

> Circumcizia fiecărui bărbat

Conceptul de ISCT aplicat la creșterea animalelor poate fi aplicat, de asemenea, la scară mai largă în lumea arabo-musulmană. Toți musulmanii tunisieni practică obiceiul circumciziei copiilor de sex masculin pe întreg teritoriul țării. Adică, nu există nicio excepție în rândul familiilor tunisiene din toate clasele (clasele inferioare, medii și superioare). Într-adevăr, nu există loc de abatere de la norma socioculturală a circumciziei.

> Perspectiva sociologică

Analiza mea privind cele două fenomene relevă similitudini între ele. În primul caz, toți locuitorii din nord-estul Tunisiei refuză să țină cătări, cai și măgari de sex feminin; în cel de-al doilea, toți musulmanii tunisieni se angajează în practica și celebrarea circumciziei masculine. Pentru ochiul sociologic, aceste două fenomene subliniază importanța valorii masculinității în cadrul societății tunisiene în general și pentru comunitatea din nord-estul Tunisiei în special.

ISCT aplicată comportamentului apare ca un concept nou, care cu greu poate fi găsit în literatura sociologică occidentală contemporană. Regretatul Immanuel Wallerstein nu părea să recunoască conceptul de ISCT explicat în acest text atunci când scria în *Sociology in America*: „putem considera ca un dat faptul că *normele culturii de grup (la toate nivelurile) nu sunt niciodată pe deplin respectate de toți membrii grupului*”.

Afirmația sa nu reflectă normele culturale ale societății tunisiene și ale societăților musulmane arabe exemplificate în acest articol. Diferențele culturale potențiale care stau la baza societăților arabe musulmane și a celor occidentale sunt compatibile cu apelurile de astăzi tot mai mari pentru decolonizarea sociologiei și a sociologiilor multiple, așa cum am menționat mai devreme. Prin urmare, cercetătorul în științe sociale se poate întreba în mod legitim: Poate fi aplicată ISCT la grupuri și societăți care nu sunt arabo-musulmane?

Indiferent de răspunsul la această întrebare, înțelegerea și explicarea cauzei (cauzelor) puternice ale ISCT, descrise în exemplele anterioare, sunt de o mare importanță, în special pentru antropologi și sociologi. Răspunsul la această enigmă necesită cercetarea sistemelor culturale și a structurilor sociale ale societăților umane. Aceste exemple subliniază credibilitatea ipotezei principale a acestui articol, subliniind impactul inevitabil al ISCT asupra comportamentului tunisian și arab. ■

Adresă de corespondență: Mahmoud Dhaouadi <m.thawad43@gmail.com>

> Sociologia latino-americană și criza civilizației contemporane

Declarația Adunării Generale
Asociația Latino-Americană de Sociologie (ALAS)
Al XXXIII-lea Congres Latino-American de Sociologie



Ilustrație realizată de artistul și politologul brazilian Ribs (https://twitter.com/o_ribs și <https://www.instagram.com/o.ribs/>) pentru Observatorul Mișcărilor Sociale al Nucleului de Studii în Teoria Socială și America Latină (NETSAL-IESP/UERJ).
Foto credit: Ribs, 2021.

In contextul haosului global actual, America Latină și Caraibe se confruntă cu o tensiune între, pe de o parte, promovarea proiectului de societate al sectoarelor dominante și al aliaților săi interni și, pe de altă parte, revendicările unor largi pături ale populației, a căror viață atârână de un fir de ață. Capitalismul intră într-o nouă fază de acumulare bazată pe forme reînnoite de incorporare a societăților periferice în piața globală. Integrarea rapidă a progreselor tehnologice în viața de zi cu zi și în metodele

de producție joacă un rol important în acest sens. Pentru societățile noastre periferice, acest lucru implică distrugerea piețelor interne, pe măsură ce acestea se fracturează între un sector modern globalizat și marile majorități reduse la consumatorii funcționali ai sistemului (ale căror activități economice sunt localizate în formele tradiționale de producție care încă există, în locuri de muncă informale sau ca forță de muncă de nivel inferior în sectorul modern).

Ne confruntăm, de asemenea, cu un moment istoric de profundă criză civilizațională și sistemică, în care se remarcă urgența climatică și de mediu, regresul democrației și al drepturilor, militarizarea teritoriilor și crizele alimentare, energetice, de migrație și etico-politice. Decenii de neoliberalism au desființat serviciile publice, iar doctrina a impregnat puternic și conștiințele și subiectivitățile individuale și colective, dincolo de economie. În același timp, societățile noastre sunt din ce în ce mai mult sfâșiate de inegalități profunde, care s-au accentuat și mai mult de la pandemia COVID-19.

> America Latină la o nouă răscruce istorică

În acest scenariu, regiunea noastră se află la răscrucea dintre un proiect social, economic și politic care se înscrie în noul model de acumulare și în nevoia de a construi noi proiecte sociopolitice care să încerce să se ridice la înălțimea provocărilor actuale ale vremurilor noastre. Pe de o parte, reconfigurările geopolitice globale, slăbirea dominației Statelor Unite și apariția altor poli de influență – în special a Chinei – conduc la noi presiuni în regiunea noastră în disputa pentru hegemonie globală. Pe de altă parte, a apărut indignarea și s-au consolidat mișcări politice și sociale viguroase care aspiră la un alt tip de societate, cu o concentrare tot mai mare asupra feminismului, ecologismului, intereselor tinerilor, antirasismului și asupra agendei popoarelor și comunităților indigene. În acest fel, în cadrul protestelor și al disputelor zilnice din teritorii se conturează noi posibilități și politici de tranziție eco-socială bazate pe utopii concrete.

Cu toate acestea, bătălia dintre aceste forțe antagoniste este o nepotrivire. Chiar și în acele țări în care opțiunea populară a reușit să avanseze mai semnificativ, ajungând chiar și la guvernele naționale, proiectul de putere rămâne hegemonic. Acest lucru poate fi observat în procesele socio-economice și culturale, care continuă să fie ghidate de modelele capitaliste și de ideologia neoliberală, chiar dacă rezultatele lor au dovedit că sunt un eșec, condamnând omenirea la eșec. Acest lucru stabilește limite și impune provocări pentru forțele politice populare, care au câștigat putere pe fondul unor speranțe exagerate. Prin urmare, acestea sunt prinse în focul încrucișat dintre forțele care nu sunt pregătite să își vadă hegemonia diminuată și sectoarele care le susțin, dar care sunt adesea frustrate că nu își vadă așteptările realizate.

> Rolul sociologiei latino-americane contemporane

Din cele de mai sus rezultă că ne aflăm într-o etapă fără precedent, în care este în joc soarta majorității populației din regiunea noastră. Este în însăși natura sociologiei să caracterizeze acest proces, să studieze consecințele sale, să prevadă

evoluția sa viitoare și să elaboreze propuneri de îmbunătățire. Deoarece situația este fără precedent, sociologia latino-americană ar trebui să întreprindă un efort epistemologic, teoretic, metodologic și tehnic cu urgent și viguros. Este ceea ce a făcut sociologia latino-americană de-a lungul istoriei sale. Ar trebui să ne amintim, de exemplu, inovațiile care au marcat trecerea de la un stil eseistic fructuos la așa-numita sociologie științifică, depășirea acesteia din urmă de către sociologia angajată și cercetarea-acțiune, punerea în discuție a teoriei dezvoltării de către teoria dependenței și ecologia politică, inovațiile epistemice ale teoriilor feministe sau propunerea de interpretare a mișcărilor sociale în stil latino-american care a contestat teoriile hegemonice ale lumii occidentale. Fiecare dintre aceste inovații, pe care le-am putea numi re-fundații, a răspuns schimbărilor societale.

În acest moment, este necesar să se identifice schimbările practice și teoretice pe care sociologia trebuie să le analizeze și să înțeleagă sistemul global și regional complex. Trebuie să ne întrebăm dacă este nevoie de reorganizarea grupurilor de lucru ALAS și de prioritizarea tematică a dezbaterilor noastre de bază pentru a contempla probleme complexe privind clima, sărăcia, modelele de dezvoltare, mișcările sociale, transformările culturale și identitare sau chestiunea colonială.

Schimbarea profundă a societății din America Latină și din Caraibe, care a fost pe scurt prezentată în acest document, încurajează sociologia latino-americană să se întinerisească și, în același timp, să salveze toată moștenirea noastră critică, moștenire care, în multe privințe, a însoțit cei șaptezeci de ani de ALAS. Trebuie să inovăm în opiniile și abordările noastre pentru a îndeplini sarcina de a înțelege pentru a transforma. De asemenea, trebuie să apărăm cu fermitate sociologia, universitatea publică și sociologii din regiunea noastră și din lume care au au fost amenințați și care au suferit represalii, încarcerări și chiar asasinat. Suntem solidari cu toți aceștia și facem apel la o acțiune comună și internaționalistă pentru a consolida disciplina noastră și vocația sa transformatoare.

Această declarație evită referințele la țări sau menționarea numelor autorilor, cu o singură excepție: Pablo González Casanova, marele sociolog mexican și fost președinte al ALAS, căruia această Adunare îi aduce un omagiu, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la naștere, pentru viața sa exemplară de sociolog angajat în cele mai nobile cauze. Fie ca activitatea și cariera sa să fie un exemplu pentru generațiile prezente și viitoare din America Latină și Caraibe. ■

Ciudad de México, 19 august 2022

> Brazilia fracturată

de **Elísio Estanque**, Universitatea din Coimbra, Portugalia, și membru al Comitetului de Cercetare ISA privind Clasele și mișcările sociale (RC47), și **Agnaldo de Sousa Barbosa**, Universitatea de Stat din São Paulo, Brazilia



Steagul brazilian atârnat printre haine într-un cartier popular.
Foto credit: Charl Durand, Pexels.

Gravele fracturi sociale din Brazilia sunt bine cunoscute, dar în contextul recent al disputei electorale, merită luate în considerare trei dimensiuni care pot ajuta un cititor internațional să înțeleagă contradicțiile și provocările cu care se confruntă țara, care sunt, în același timp istorice, socio-economice și politice.

> Dimensiunea istorică

La mai bine de 500 de ani de la primele misiuni de evanghelizare, impactul brutal al comerțului cu sclavi și al sistemului colonial a constituit geneza unei elite braziliene a cărei concepție imperială a fost extinsă la propriile mișcări republicane. După cucerirea independenței, perioada tulbure a imperiului (1882-1889) s-a transformat într-un

conflict intens între diferitele fracțiuni ale elitei, ceea ce a făcut imposibilă realizarea unui adevărat proiect național. Apariția Primei Republici a fost sprijinită de sectoarele cele mai conservatoare ale corpului guvernamental, încă resemnate de abolirea sclaviei (1889), lăsând pe dinafară clasele cunoscute. În același timp, fenomenul „coronelismului”, asociat marilor proprietari de terenuri, a consolidat o tendință care va determina politica braziliană până la schimbarea promovată de Getúlio Vargas în secolul XX. În această cotitură, noua burghezie industrială, care s-a extins începând cu anii 1920, a încorporat „statutul” exploatator moștenit de la vechii proprietari de terenuri și de plantații de cafea și a păstrat ethosul autoritar al „coronelismului”. Este adevărat că după primul guvern Getúlio Vargas (1930-1945), Brazilia a cunoscut un avânt de industrializare și urbanizare care a propulsat națiunea spre progres. Cu toate acestea, în ciuda impulsului către dezvoltare al lui Getulio în numele noilor elite antreprenoriale, militarismul a continuat să determine ambițiile elitiste ale clasei conducătoare, culminând cu sinuciderea Președintelui (1954) și, mai târziu, cu controlul puterii prin forță (1964).

> Dimensiunea socio-economică

La nivel socio-economic, anii '70 și '80 au pus mișcările sociale pe agenda politică braziliană, inclusiv noul sindicalism, în care Lula da Silva a fost figura centrală, deschizând calea pentru sfârșitul regimului militar. Dinamica valurilor de rebeliune a devenit motorul care a consolidat democrația, împreună cu agenda socială pe care Lula da Silva avea să o pună în aplicare mai târziu. Chiar și atunci, spectrul unui triumf „lulist” a contribuit la victoria oportunismului, Collor de Mello făcând posibilă ascensiunea Partidului Social-Democrat Brazilian (de centru-dreapta) și a lui Fernando Henrique Cardoso. Cu toate acestea, după o perioadă de guvernare foarte reușită, în contextul „Planului Real” (reforma financiară care a introdus noua monedă), a urmat stagnarea economică de la sfârșitul anilor 1990, cu o datorie externă ridicată și o politică fiscală care a avantajat capitalul financiar, ceea ce a dus la instabilitate socială, mai multă muncă informală, salarii mici și la creșterea inegalităților.

> Dimensiunea politică

Dimensiunea politică a societății braziliene contemporane reflectă o diviziune în care câmpul politico-electoral este practic împărțit pe jumătate. Merită să amintim câteva nuanțe ale sistemului politic brazilian. Ideologiile tind să

>>

se dilueze într-un regim care este prezidențialist, dar nu nominal sau, cu alte cuvinte, există o așa-numită „coalitie prezidențialistă”: o regulă nescrisă în care stabilitatea prezidențială depinde în mare măsură de acordurile parlamentare. În cuvintele profesorului Cicero Araujo, este un fel de „cameră invizibilă” care, de pe vremea lui Fernando Henrique Cardoso, „a devenit, în mod informal, un acces paralel la puterea de stat, împletit cu toate mecanismele puterii oficiale. Aceasta include o relație promiscuă între reprezentarea politică (la toate nivelurile) și puterea economică, în special cea mai asociată și dependentă de resursele publice”. În plus, votul în Brazilia implică mai multe buletine de vot simultane, în cazul alegerilor generale pentru președinte, Congresul federal, Guvernatorii de Stat, Congresul de stat și Senat. Acest lucru necesită negocieri multiple, cu târguieli și tranzacții interminabile la întâlniri înalte. Cu alte cuvinte, este ușor de manipulat procesul, iar acest lucru contribuie la discreditarea partidelor politice și a democrației în sine.

> Alegeri demonice

Vechile diviziuni au fost reflectate în recenta dezbatere electorală. De fapt, a fost o dispută pentru hegemonie electorală, mai mult decât o „dezbatere de idei”, cu un ochi pe tactici și coalitii, iar celălalt pe sondajele electorale. Antagonismul de interese s-a tradus într-o narațiune manicheană care a exercitat o presiune constantă pentru demonizarea principalului adversar. Astfel, imaginea satanică a unui inamic, proiectată de ambele părți, a fost cea care a poziționat ura ca factor decisiv în recenta campanie. Confrunțați cu anularea „cele de-a treia căi” reprezentate de Ciro Gomes și Simone Tebet (cu doar 7,2% în total în primul tur), Bolsonaro și Lula au mobilizat bazele populare și au încercat să îi atragă pe indeciși, acuzându-se reciproc de intenții demonice împotriva Braziliei ca națiune și a poporului său. La fel ca în Europa, spectrul fricii și al resentimentelor este folosit ca armă electorală în aceste zile.

> Ura și lovitura de stat evitate

Marile interese economice (în special sectorul agrobusiness), cu ajutorul mass-media, al bisericilor evanghelice și al rețelelor de socializare digitale (cum ar fi WhatsApp), au fost conduse de emoția adânc înrădăcinată împotriva Partidului Muncitoresc, care s-a transformat în

vernacularul urii (de clasă) îndreptată nu numai împotriva Partidului Muncitoresc și a lui Lula da Silva, ci împotriva a tot ceea ce ar putea fi numit de stânga, socialist, comunist etc. Raționalitatea straturilor medii și populare a fost practic epuizată de perplexitatea lor în fața iminentului declin economic spre mizerie. Din acest motiv, Bolsonaro a încercat să ia măsuri izolate de limitare a prețurilor la carburanți (chiar dacă acest lucru a însemnat ipotecarea serviciilor publice de stat), care s-au dovedit totuși insuficiente. Din această cauză, Lula da Silva nu a petrecut prea mult timp vorbind despre viitor. I-a fost suficient să reamintească succesul primelor sale guverne, când brazilienii – în special cei săraci – au trăit „deceniul de aur” la începutul secolului XXI. Amenințarea loviturii de stat a fost latentă pentru o perioadă lungă de timp în faza preelectorală, dar apoi principalele organe ale sistemului judiciar (în special Curtea Electorală Superioară și Președintele acesteia, Alexandre de Moraes) au ieșit în evidență ca piedici în calea loviturii de stat, reușind să pună în umbră cele mai radicale sectoare ale forțelor armate.

> Blocaje și normalizare

În cele din urmă, tensiunea puternică din societatea braziliană a fost dezvoltată în urma victoriei lui Lula da Silva, candidatul învins nerecunoscându-și înfrângerea și rămânând tăcut timp de mai bine de două zile după anunțarea rezultatelor. Reacția celor mai radicale sectoare sociale, cu sute de blocaje rutiere pe principalele autostrăzi și distrugerile efectuate asupra clădirilor celor trei puteri guvernamentale din Brasília la începutul legislaturii, au dezvoltat, pe de o parte, resentimentele pline de ură față de revenirea lui Lula la președinție în disprețul total al democrației și, pe de altă parte, declanșarea noii provocări la adresa sistemului judiciar. Numeroși formatori de opinie atrag acum atenția asupra dovezilor puternice de acțiune criminală pusă în aplicare în mod strategic în slujba unor forțe puternice legate de Bolsonarism. Faptul că Președintele interimar s-a distanțat și a făcut apel la demobilizarea camionagiilor și a protestatarilor - deși cu întârziere și fără convingere - a liniștit spiritele cele mai exaltate, în timp ce la nivel instituțional, pregătirea și începutul tranziției indică o „normalizare” care se așteaptă să deschidă calea unui nou ciclu promițător. Aceasta va fi o sarcină herculeană, dar nu imposibilă. ■

Adrese de corespondență:

Elísio Estanque <elisio.estanque@gmail.com>

Twitter: @ElisioE

Aginaldo de Sousa Barbosa <agnaldo.barbosa@unesp.br>

> Iran: acesta nu este un protest, ci o revoluție

de **Iranian Voices**



Manifestație de stradă în sprijinul protestelor din Iran cu sloganul „FEMEIE, VIAȚĂ, LIBERTATE”, 2022.
Foto credit: Flickr.

La 13 septembrie 2022, Mahsa Amini, o femeie kurdo-iraniană în vârstă de 22 de ani din Saqqez, a fost arestată la Teheran de așa-numita poliție a moralității din cauza presupusei sale ținute nepotrivite. Amini a murit trei zile mai târziu la spital, după ce a intrat în comă din cauza a ceea ce se crede că ar fi fost răni provocate de faptul că a fost bătută în arest.

Moartea lui Amini a declanșat un nou val de proteste în tot Iranul, val care a cerut nu numai încetarea segregării de gen, ci și răsturnarea Republicii Islamice. Din cauza numeroaselor practici incorecte ale regimului iranian și a trădării reformiștilor, protestatarii nu mai cred în reforme. Ei luptă pentru o revoluție.

> Valuri de proteste în Iran

Ca parte a mișcării actuale de protest, multe fete și femei tinere și-au dat jos vălul de pe cap și l-au ars în public, într-un semn deliberat de rezistență la purtarea obligatorie impusă de stat a vălului și la controlul asupra corpului lor. Deși femeile au jucat un rol activ și integral în protestele din ultimele patru decenii, problema genului nu a fost niciodată pe agenda protestelor în sine – cu excepția protestelor din 1979, când femeile au protestat împotriva planurilor guvernului de a impune prin lege obligativitatea vălului. Prima cerere pe care studenții au formulat-o în cadrul actualei mișcări de protest a fost abolirea segregării de gen în cantinele universităților.

În ciuda vizibilității tinerelor femei care protestează în public, a sloganului puternic „femeie, viață, libertate” ca mesaj central al protestului, a simbolurilor dominante ale femeilor și genului în producția culturală și artistică de masă și a faptului că problematica de gen este ferm prezentă pe ordinea de zi, protestatarii și revendicările lor sunt multifacetate și nu se limitează la femei și gen. Protestele i-au unit în mod unic pe iranienii din diferite generații, medii sociale, etnice, religioase și geografice, indiferent de gen. Studenți de sex masculin, profesori, medici, comercianți, muncitori sau donatori civili de sânge din toate colțurile geografice ale țării s-au alăturat protestelor și grevelor. Prin urmare, am asistat la o mișcare socială foarte amplă.

Problema supărătoare a vălului este una dintre multele probleme pe care Republica Islamică nu a reușit să le rezolve din 1979. Pentru a-și menține identitatea și caracterul islamic, statul a ținut strâns în frâu probleme precum vălul obligatoriu și segregarea de gen. Acum se află într-un impas, incapabil să facă ajustări conciliante sau modificări legale – chiar dacă aproximativ jumătate din populația Iranului se opune purtării obligatorii a vălului.

Numeroasele practici politice, sociale și economice defectuoase și exemplele de proastă gestionare din partea regimului au sporit nemulțumirea, frustrarea și disperarea multor iranieni. Aceștia au protestat în 2017, 2018, 2019 și 2021 împotriva șomajului, a creșterii prețului la benzină, a lipsei de egalitate în a accesa resurse de apă, a poluării

>>

aerului și a proastei gestiuni economice, pentru a numi doar câteva probleme. Moartea Mahsei Amini a fost picătura care a umplut paharul pentru iranienii dezamăgiți.

Protestatarii nu cer reforme sau reparații ale sistemului și nici nu mai cred în reforme. Perioada dintre sfârșitul anilor 1990 și Mișcarea Verde din 2009 a fost martora unui discurs vibrant despre schimbările legislative, reformele politice și drepturile femeilor; însă, odată cu represiunea brutală, arestările, arestul la domiciliu, tortura și mărturisirile forțate ale multor persoane orientate spre reformă, era reformelor s-a oprit complet.

> „Nu ne mai este frică, vom lupta”

În noiembrie 2022, șeful sistemului judiciar, Gholam Hossein Mohseni-Ejei, i-a invitat pe protestatari la o masă de discuții, spunând: „Sunt pregătit. Haideti să discutăm. Dacă am făcut greșeli, le putem reforma”. Dar iranienii protestatari au respins efortul său văzut ca pe o altă tactică de trădare. Ei au răspuns cu sloganuri precum: „Acesta nu este un protest, este o revoluție”.

Protestatarii merg până la a cere sfârșitul Republicii Islamice. Ei scandează „Moarte dictatorului” sau „Moarte lui Khamenei” și scriu pe pereți și pe bannere „Nu ne mai este frică, vom lupta”, pentru a indica neînfricarea și determinarea lor. Ei pretind că sunt în fruntea unei revoluții în devenire. Multe simboluri cruciale ale Republicii Islamice au fost distruse sau incendiate. Printre acestea se numără secții de poliție și stații de tip Basij, indicatoare stradale precum „Strada Republicii Islamice” sau „Palestina”, statui ale fondatorului Republicii Islamice Ruhollah Khomeini sau ale comandantului Corpului Gardienilor Revoluției Islamice (CGRI), Qasem Soleimani, precum și bannere și fotografii ale lui Khomeini și ale actualului lider religios Ali Khamenei.

Regimul iranian a avut o reacție inițială surprinzător de lentă și ezitantă în primele trei săptămâni. Este posibil ca acest lucru să se fi datorat Adunării Generale a ONU, care avea loc la New York la sfârșitul lunii septembrie, sau tăcerii și dispariției lui Khamenei din public.

Indicând natura autoritară a regimului, statul a folosit o serie de răspunsuri pe parcursul mișcării de protest. Printre acestea se numără închiderea internetului; organizarea de demonstrații pro-regim pe scară largă; împușcarea mulțimilor care protestează cu gloanțe de cauciuc și bile de vopsea; arestarea protestatarilor și a artiștilor; discreditarea reputației protestatarilor; distrugerea vehiculelor demonstranților care claxonau în sprijinul protestelor; denunțarea diasporei iraniene; învinovățirea puterilor străine pentru proteste; și denaturarea faptelor, sloganurilor și evenimentelor.

Chiar dacă oficiali de stat precum Ahmad Khatami, membru al Consiliului Gardienilor și al Adunării Experților, sau Hossein Salami, comandantul CGRI, au amenințat iranienii care protestează cu consecințe grave, cum ar fi execuția, protestele nu s-au diminuat, nici măcar atunci când au devenit publice primele cazuri de tortură, viol și execuții de prizonieri.

După aceste prime luni ale mișcării de protest din Iran, este încă prea devreme pentru a ști încotro se îndreaptă protestele. Rămâne de văzut dacă și când marea majoritate a iranienilor tăcuți și absenți și clerul disident se vor alătura în cele din urmă demonstrațiilor. Între timp, un (grup de) lider(i) apare, iar protestatarii încep să formeze organizații și coaliții și să formuleze cereri specifice pentru perioada de după o potențială răsturnare a situației. După perioada inițială de vizibilitate în comunitatea internațională, conflictele intră adesea într-o dinamică de rutinizare și ies din actualitate în restul lumii. Rămâne de văzut dacă acest lucru se va întâmpla din nou și care va fi poziția comunității internaționale față de regimul iranian. ■

Adresă de corespondență: editorii *Global Dialogue* <globaldialogue.isa@gmail.com>

